www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

ANKARA SCIENCE UNIVERSITY

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

The Expression Negü Tir Eşit(gil) in the Context of Deontic Modality

Yükümlülük Kipliği Bağlamında Negü Tir Eşit(gil) İfadesi[*]

Beste Gülen[**]

Abstract: Modality is a semantic domain concerned with the speaker's state of mind, behavior and attitude toward a proposition. As a concept rooted in logic and philosophy, modality aims to examine and interpret the speaker's world of meaning. It is necessary to analyze and internalize the modal structures determined by morphological, syntactic, lexical and other markers in the sentence at a deep level. Consequently, modality is among the research topics of semantics and because it is open to interpretation, it lacks sharp boundaries. Deontic modality, a sub-type of modality, deals with semantic fields such as command, necessity, obligation, permission, and prohibition imposed by an authority. In this type of modality, the listener is expected to take action in line with the directives given by the speaker. This study focuses on the expression *Negü tir eşit(gil)* in Kutadgu Bilig, one of the most important works of the Karakhanid Turkish period. Since this expression is repeated many times in the text, it has become formulaic and was subsequently used by the authorities who took the floor. Due to the imperative *eşit(gil)* in the sentence, it can be argued that authorities come to the fore even more prominently. In this study, first, it was determined which semantic field within the category of deontic modality according to Palmer's (2001) model the expression in question belongs to. Then, by addressing the modal value of the expression, the characteristics of the authority sources taking the floor were discussed. In this direction, the grammatical elements of the expression *Negü tir eşit(gil)* were analyzed within the context of modality, the types of authority sources with which the expression is associated were identified and a classification based on the qualities possessed by these authorities was made. Thus, both the concepts on which the authority sources in the expression *Negü tir eşit(gil)* are based and the power and competences these concepts grant to the authorities have been determined.

Keywords: Turkish language, Kutadgu Bilig, negü tir eşit(gil), modality, deontic modality, command, authority.

Öz: Kiplik, bir önermedeki konuşucunun ruh durumu, davranış ve tutumuyla ilgilenen anlam bilimsel bir alandır. Mantık ve felsefe temelli bir kavram olan kiplik, konuşucunun anlam dünyasını irdelemeye ve yorumlamaya yöneliktir. Cümledeki biçim birimsel, söz dizimsel, sözlüksel vb. işaretleyicilerle saptanan kiplik

[*] This study has been produced from the author's ongoing doctoral thesis titled "Deontic Modality in Kutadgu Bilig", being prepared in the Turkish Language Program at Hacettepe University Graduate School of Social Sciences.
Bu çalışma, yazarın Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Programı'nda hazırlamakta olduğu "Kutadgu Bilig'de Yükümlülük Kipliği" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

[**] Ph.D. Student, Hacettepe University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature
Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

ORCID https://orcid.org/0000-0002-0235-1272
gulenbeste@gmail.com

Cite as/ Atıf: Gülen, B. (2026). The expression Negü Tir Eşit(gil) in the context of deontic modality / Yükümlülük kipliği bağlamında Negü Tir Eşit(gil) ifadesi. *Turkish Studies - Language and Literature*, *21*(Ö1), 1337-1384. [Special Issues Dedicated to Prof. Dr. Mahmut Özer], Ankara Bilim University Publications. https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.94495

Received/Geliş: 21 May/Mayıs 2026
Accepted/Kabul: 15 September/Eylül 2026
Published/Yayın: 20 September/Eylül 2026

Checked by plagiarism software

CC BY NC

yapılarını, derin yüzeyde incelemek ve anlamlandırmak gerekir. Bundan dolayı kiplik, anlam biliminin araştırma konuları arasındadır ve yorumlamaya açık olduğu için keskin sınırları yoktur. Kipliğin alt türü olan yükümlülük kipliği ise bir otoritenin dayattığı emir, gereklilik, zorunluluk, izin, yasak gibi anlam alanlarıyla ilgilidir. Bu kiplik türünde konuşucunun verdiği direktifler doğrultusunda dinleyicinin eyleme geçmesi beklenir. Bu çalışma, Karahanlı Türkçesi döneminin en önemli eserlerinden biri olan Kutadgu Bilig'deki *Negü tir eşit(gil)* ifadesine odaklanmaktadır. Bu ifade metinde birçok kez tekrarlandığı için kalıplaşmıştır ve devamında sözü devralan otoriteler tarafından kullanılmıştır. Cümlede *eşit(gil)* emrinden dolayı otoritelerin daha fazla ön plana çıktığı söylenebilir. Bu çalışmada öncelikle söz konusu ifadenin, Palmer (2001) modeline göre yükümlülük kipliği kategorisindeki hangi anlam alanına dâhil olduğu saptanmıştır. Ardından ifadenin kiplik değeri ele alınarak sözü devralan otorite kaynaklarının niteliklerine değinilmiştir. Bu doğrultuda *Negü tir eşit(gil)* ifadesinin dil bilgisel unsurları kiplik bağlamında analiz edilmiş, ifadenin hangi tür otorite kaynaklarıyla ilişkilendirildiği tespit edilmiş ve bu otoritelerin sahip olduğu niteliklere dayalı bir sınıflandırma yapılmıştır. Böylelikle hem *Negü tir eşit(gil)* ifadesindeki otorite kaynaklarının dayandığı kavramlar hem de bu kavramların otoritelere sunduğu güç ve yetkinlikler belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk dili, Kutadgu Bilig, negü tir eşit(gil), kiplik, yükümlülük kipliği, emir, otorite.

Structured Abstract:

Modality is a concept that has evolved from the disciplines of philosophy and logic and is defined in the literature, in its broadest sense, as the speaker's subjective attitude or mental state regarding a proposition. The foundation of modality is based on the concepts of possibility and necessity. According to these concepts, a proposition can be marked as probable or necessary. Modality is commonly studied under two categories: epistemic modality and deontic modality. The main focus of this study is the deontic modality. The deontic modality can be defined as an authority imposing various obligations on the listener. In this modality, the listener is expected to comply with the commands, obligations, requirements, permissions, and similar expressions imposed by an authority figure and to take action as a result. The deontic modality involves giving commands to the listener and asking them to perform an action. Studies on modality in the local literature have increased recently. This involves examining simultaneous and diachronic Turkish texts in terms of modality.

The purpose of this study is to analyse the expression *'Negü tir eşit(gil)'* in Kutadgu Bilig, one of the masterpiece works of the Karakhanid Turkish period, in line with deontic modality and to reveal the power, competences, and qualities of the authority sources taking the floor immediately after this expression. Although there are studies in the literature examining this work from the perspective of modality, no existing study has been encountered that directly addresses the expression *'Negü tir eşit(gil)'* within the context of deontic modality. From this perspective, by addressing this work – one of the masterpieces of the Turkish language – through the lens of deontic modality in line with the expression in question, it is aimed to provide a necessary contribution to the literature.

This study employed text analysis, a qualitative research method. The dataset consisted of the text Kutadgu Bilig, which dates from the Karakhanid Turkish period. A thematic analysis was conducted on the authority sources cited following the recurring expression *'Negü tir eşit(gil)'* in the text, based on their status-related, behavioural, character-related, and professional attributes.

In the study, Palmer's (2001) classification of deontic modality was preferred. In his classification, Palmer evaluates deontic modality under the subcategory of event modality. This is because this category involves the existence of actions aimed at mobilising the listener. While drawing the semantic boundaries of the Event Modality category, Palmer took into account the conditions/impositions directed toward the realisation of an action. In deontic modality, these conditions arise as a result of an externally imposed requirement. According to Palmer, deontic modality consists of the categories of permissive, obligative, and commissive. In the commissive category, an authority giving a command/order to the listener is in the foreground. Depending on the commissive category, Palmer directly associates the imperative mood with deontic modals. In the imperative mood, the speaker is generally expected to hold a hierarchical, social, status-based, or similar authority over the listener. The command is directed toward the second person – that is, the direct addressee.

In this study, the expression *'Negü tir eşit(gil)'* is included in the category of imperative according to Palmer's (2001) model of deontic modality. This is because it has been determined that the imperative mood is marked both linguistically and semantically in the expression *'eşit(gil)'*. In this direction, it has been established that the authoritative qualities of the subjects following the expression come to the fore in a more concrete manner. Furthermore, when these authorities are considered in terms of their characteristics, they have been categorised since they intersect at common points. The expression *'Negü tir eşit(gil)'* has been evaluated within the category of imperative, which is one of the strong semantic domains of deontic modality. In the expression *'Negü eşit(gil)'*, it becomes prominent that the command given to the second person is unidirectional, flowing from the issuer of the command at a hierarchically higher tier toward the agent at the lower tier. The authority sources in the sentences where this expression is utilised are individuals who are recognised by society, have attained a certain prestige, and whose words are highly regarded. The imperative force within the expression *'Negü tir eşit(gil)'* has grounded the subject matter to be narrated or the message to be conveyed on a more powerful foundation. Due to the discursive power in this expression, the authority power of the witnesses, who possess a specific status or competence, has also appeared heightened. In this context, it has been determined that the authority sources taking the floor after the expression *'Negü tir eşit(gil)'* are generally repeated more than once within the text.

According to the findings of the study, the authority sources in sentences featuring the expression *'Negü tir eşit(gil)'* were evaluated in three categories based on their qualities: *knowledge and reason-based*

authorities, political and administrative authorities, and *moral and spiritual authorities.* In the text, knowledge and reason are not only utilised as concepts that an ideal human being ought to possess, but they also come to the fore with their commanding quality when appropriate. These two concepts rank first among the competences that both the state and the individual must possess. On the other hand, it is noteworthy that the political and administrative authorities witnessed after this expression refer to figures who hold significance in the history of the Turkish administrative system. In the examples containing the expression *'Negü tir eşit(gil)',* it has been established that the imperative force of the political-administrative authorities is more dominant compared to the others. The traits and behaviour patterns that an ideal human being should possess are among the subjects treated in detail within the text. According to Kutadgu Bilig, one of the clearest messages conveyed is that a person who lacks moral and spiritual virtues cannot possess an influential voice in state administration either. In this context, it is an important finding that the authorities standing out with their moral and spiritual qualities share a common ground with the main teachings of the text.

Consequently, the frequently used expression *'Negü tir eşit(gil)'* in Kutadgu Bilig, one of the significant works of the Turkish language, has been examined within the framework of deontic modality. A linguistic analysis was conducted in line with the expression's appearance in the imperative category, and based on its usage in the text, it has been established that this structure is generally associated with an authority. It has been revealed that while these authorities exhibit diversity in terms of the characteristics they bear, they can simultaneously be examined by being included in a common classification. Through the classification carried out, it has been determined that the authority sources are centred around the concepts of knowledge-reason, politics-hierarchy, and morality-spirituality. It is noteworthy that at the core of these are moral and spiritual qualities, which take precedence over other sources of authority.

Lastly, this diachronic study demonstrates that modality – as an element of the deep structure in language – enables multifaceted analyses even around a limited expression such as *'Negü tir eşit(gil)'*. By providing a necessary contribution to the gap in the literature on Turkish modality, this study also paves the way for asking different research questions and seeking their answers in the field.

Keywords: Turkish language, Kutadgu Bilig, negü tir eşit(gil), modality, deontic modality, command, authority.

ملخص منظم:

الطابع الشرطي هو مفهوم تطور من فروع الفلسفة والمنطق، ويُعرَّف في الأدبيات، بأوسع معانيه، بأنه الموقف الذاتي للمتحدث أو حالته الذهنية تجاه أي مقولة .ويستند أساس الطابع الشرطي إلى مفهومي الإمكان والضرورة .ووفقًا لهذين المفهومين، يمكن تصنيف أي مقولة على أنها محتملة أو ضرورية .تُدرس »الطابع «عادةً ضمن فئتين» :الطابع المعرفي «و»الطابع الواجب .«وينصب التركيز الرئيسي لهذه الدراسة على »الطابع الواجب .«ويمكن تعريف »الطابع الواجب «بأنه سلطة تفرض التزامات مختلفة على المستمع .وفي هذا الطابع، يُتوقع من المستمع الامتثال للأوامر والالتزامات والمتطلبات والأذونات والتعبيرات المماثلة التي تفرضها شخصية ذات سلطة، واتخاذ الإجراءات اللازمة نتيجةً لذلك .تتضمن الصيغة الواجبية إعطاء الأوامر للمستمع ومطالبته بأداء فعل ما .وقد تزايدت مؤخرًا الدراسات حول الصيغة في الأدبيات المحلية، والتي تنطوي على فحص النصوص التركية المتزامنة والتاريخية من منظور الصيغة.

الغرض من هذه الدراسة هو تحليل التعبير «*Negü tir eşit(gil)*»، أحد روائع الفترة التركية الكاراخانية «كوتادغو بيليغ»، في ضوء النمط الواجب، وكشف القوة والصلاحيات والصفات التي تتمتع بها مصادر السلطة التي تتولى الكلمة مباشرة بعد هذا التعبير .على الرغم من وجود دراسات في الأدبيات تبحث في هذا العمل من منظور الأسلوب، إلا أنه لم يتم العثور على أي دراسة سابقة تتناول بشكل مباشر في سياق الأسلوب الواجب .ومن هذا المنظور، فإن تناول هذا العمل – الذي يُعد أحد روائع اللغة التركية – من التعبير «*Negü tir eşit(gil)*» خلال منظور الأسلوب الواجب بما يتماشى مع التعبير المذكور، يهدف إلى تقديم مساهمة ضرورية في الأدبيات.

استخدمت هذه الدراسة تحليل النص، وهي إحدى طرق البحث النوعي .وتألفت مجموعة البيانات من نص «كوتادغو بيليغ»، الذي يعود تاريخه إلى الفترة التركية الكاراهانية .وأُجري تحليل سلوكي موضوعي على النص الأصلي والمصادر المقتبسة التي تلي التعبير المتكرر «*Negü tir eşit(gil)*» في النص، استنادًا إلى سماتها المتعلقة بالمكانة، والسلوك، والشخصية، والمهنة.

في هذه الدراسة، تم تفضيل تصنيف بالمر (2001) للطابع الواجب .في تصنيفه هذا، يقيّم بالمر الطابع الواجب ضمن الفئة الفرعية «للطابع الحدثي .ويرجع ذلك إلى أن هذه الفئة تنطوي على وجود أفعال تهدف إلى حشد المستمع .وأثناء رسم الحدود الدلالية لفئة الطابع الحدثي أخذ بالمر في الاعتبار الشروط/الفرضيات الموجهة نحو تحقيق الفعل .في الصيغة الواجبية، تنشأ هذه الشروط نتيجة لمتطلب مفروض من الخارج .ووفقًا لـ بالمر، تتألف الصيغة الواجبية من فئات »التصريحية «و»الالتزامية «و»التوجيهية .«في فئة »التكليفي«، تظهر في المقدمة سلطة تصدر أمراً/أمرًا إلى المستمع .وبناءً على فئة »التكليفي«، يربط بالمر صراحةً صيغة الأمر بالأوضاع الواجبية .في صيغة الأمر، يُتوقع عمومًا أن يتمتع المتحدث بسلطة هرمية أو اجتماعية أو قائمة على المكانة أو ما شابه ذلك تجاه المستمع .ويُوجه الأمر إلى ضمير المخاطب الثاني – أي المُخاطب المباشر.

في فئة الأمر وفقًا لنموذج بالمر)2001 (للصيغ الواجبية .ويرجع ذلك إلى *«Negü tir eşit(gil)»* في هذه الدراسة، يُدرج التعبير وفي هذا السياق، ثبت أن السمات السلطوية للموضوعات .*«Negü tir eşit(gil)»* أنه تم تحديد أن صيغة الأمر مميزة لغويًّا ودلاليًّا في التعبير التي تلي التعبير تظهر بشكل أكثر تحديدًا .علاوة على ذلك، عند النظر إلى هذه السلطات من حيث خصائصها، تم تصنيفها نظرًا لتقاطعها عند ضمن فئة الأمر، التي تعد أحد المجالات الدلالية القوية للطابع الواجب .في التعبير *«Negü tir eşit(gil)»* نقاط مشتركة .وقد تم تقييم التعبير يتضح أن الأمر الموجه إلى الشخص الثاني أحادي الاتجاه، حيث يتدفق من مصدر الأمر في المستوى الأعلى هرميًا ،*«Negü tir eşit(gil)»* نحو الفاعل في المستوى الأدنى .مصادر السلطة في الجمل التي يُستخدم فيها هذا التعبير هي أفراد معترف بهم من قبل المجتمع، وقد حققوا مكانة الموضوع المراد سرده أو الرسالة *«Negü tir eşit(gil)»* معينة، وتُحظى كلماتهم بتقدير كبير .وقد أرست القوة الأمرية الكامنة في التعبير المراد إيصالها على أساس أكثر قوة .ونظرًا للقوة الخطابية في هذا التعبير، فقد بدت سلطة الشهود، الذين يتمتعون بمكانة أو كفاءة معينة، أكثر تُكرر عمومًا أكثر من مرة داخل النص *«Negü tir eşit(gil)»* بروزًا .وفي هذا السياق، تبيّن أن مصادر السلطة التي تتحدث بعد التعبير.

في ثلاث فئات بناءً على *«Negü tir eşit(gil)»* ووفقًا لنتائج الدراسة، تم تقييم مصادر السلطة في الجمل التي تتضمن عبارة خصائصها: *السلطات القائمة على المعرفة والعقل، السلطات السياسية والإدارية، والسلطات الأخلاقية والروحية*. التي يجب أن تتحلى بها الفكرة ، بل يبرزان أيضًا بصفة الأمر عند *«Negü tir eşit(gil)»* في النص، لا يُستخدم العلم والعقل فقط كمفاهيم الاقتضاء .ويحتل هذان المفهومان المرتبة الأولى بين الكفاءات التي يجب أن يتحلى بها كل من الدولة والفرد .من ناحية أخرى، تجدر الإشارة إلى أن السلطات السياسية والإدارية التي تظهر بعد هذا التعبير تشير إلى شخصيات ذات أهمية في تاريخ النظام الإداري التركي .في الأمثلة التي .ثبت أن القوة الحاسمة للسلطات السياسية والإدارية هي الأكثر هيمنة مقارنة بالسلطات الأخرى ،*«Negü tir eşit(gil)»* تحتوي على العبارة وتعد السمات وأنماط السلوك التي ينبغي أن يتحلى بها الإنسان المثالي من بين الموضوعات التي تم تناولها بالتفصيل في النص .ووفقًا لكتاب كوتادغو بيليغ«، فإن إحدى أوضح الرسائل التي ينقلها النص هي أن الشخص الذي يفتقر إلى الفضائل الأخلاقية والروحية لا يمكنه أن يكون» له صوت مؤثر في إدارة الدولة أيضًا .وفي هذا السياق، يُعد من النتائج المهمة أن السلطات التي تبرز بصفاتها الأخلاقية والروحية تشترك في قواسم مشتركة مع التعاليم الرئيسية للنص.

في كتاب »كوتادغو بيليغ«، أحد الأعمال الهامة في اللغة *«Negü tir eşit(gil)»* وبالتالي، تم فحص التعبير المستخدم بشكل متكرر التركية، في إطار النمط الواجب .وأجري تحليل لغوي تماشيًا مع ظهور التعبير في فئة الأمر، وبناءً على استخدامه في النص، تبيّن أن هذه البنية ترتبط عمومًا بسلطة ما .وقد تبين أنه في حين تتنوع هذه السلطات من حيث الخصائص التي تتسم بها، إلا أنه يمكن دراستها في آن واحد من خلال إدراجها في تصنيف مشترك .ومن خلال التصنيف الذي تم إجراؤه، تقرر أن مصادر السلطة تتمحور حول مفاهيم المعرفة-العقل، والسياسة-التسلسل الهرمي، والأخلاق-الروحانية .ومن الجدير بالذكر أن الصفات الأخلاقية والروحانية تقع في صميم هذه المفاهيم، وتكون لها الأسبقية على مصادر السلطة الأخرى.

باعتباره جزءًا من البنية العميقة للغة – يتيح إجراء – *«Negü tir eşit(gil)»* وأخيرًا، تُظهر هذه الدراسة التاريخية أن عنصر من خلال تقديم مساهمة ضرورية لسد الفجوة في الأدبيات المتعلقة .*«Negü tir eşit(gil)»* تحليلات متعددة الأوجه حتى حول تعبير محدود مثل بالصيغة التركية، تمهد هذه الدراسة أيضًا الطريق لطرح أسئلة بحثية مختلفة والبحث عن إجاباتها في هذا المجال.

الكلمات المفتاحية: «negü tir eşit(gil)»، «اللغة التركية، »كوتادغو بيليغ :الصيغة، الصيغة الواجبية، الأمر، السلطة.

Résumé Structuré:

La modalité est un concept issu des disciplines de la philosophie et de la logique ; elle est définie dans la littérature, dans son sens le plus large, comme l'attitude subjective ou l'état d'esprit de l'énonciateur à l'égard d'une proposition. La modalité repose sur les concepts de possibilité et de nécessité. Selon ces concepts, une proposition peut être qualifiée de probable ou de nécessaire. La modalité est généralement étudiée selon deux catégories : la modalité épistémique et la modalité déontique. La présente étude porte principalement sur la modalité déontique. La modalité déontique peut être définie comme une autorité imposant diverses obligations à l'auditeur. Dans cette modalité, on attend de l'auditeur qu'il se conforme aux ordres, obligations, exigences, autorisations et autres expressions similaires imposées par une figure d'autorité, et qu'il agisse en conséquence. La modalité déontique consiste à donner des ordres à l'auditeur et à lui demander d'accomplir une action. Les études sur la modalité dans la littérature locale se sont multipliées ces derniers temps. Cela implique l'examen de textes turcs simultanés et diachroniques sous l'angle de la modalité.

L'objectif de cette étude est d'analyser l'expression *« Negü tir eşit(gil) »* dans le Kutadgu Bilig, l'un des chefs-d'œuvre de la période turque karakhanide, sous l'angle de la modalité déontique, et de mettre en lumière le pouvoir, les compétences et les qualités des sources d'autorité qui prennent la parole immédiatement après cette expression. Bien qu'il existe dans la littérature des recherches examinant cet ouvrage sous l'angle de la modalité, aucune étude existante n'aborde directement l'expression *« Negü tir eşit(gil) »* dans le contexte de la modalité déontique. Dans cette perspective, l'objectif de cette étude est d'apporter une contribution nécessaire à la littérature en abordant cet ouvrage – l'un des chefs-d'œuvre de la langue turque – sous l'angle de la modalité déontique en lien avec l'expression *« Negü tir eşit(gil) »*.

Cette étude a recouru à l'analyse de texte, une méthode de recherche qualitative. L'ensemble de données était constitué du texte Kutadgu Bilig, datant de la période turque karahanide. Une analyse thématique a été menée sur le texte original ainsi que sur les sources citées à la suite de l'expression récurrente *« Negü tir eşit(gil) »* dans le texte, en s'établissant sur leurs attributs liés au statut, au comportement, au caractère et à la profession.

Dans cette étude, la classification de la modalité déontique proposée par Palmer (2001) a été privilégiée. Dans sa classification, Palmer évalue la modalité déontique au sein de la sous-catégorie de la modalité événementielle. En effet, cette catégorie implique l'existence d'actions visant à mobiliser l'auditeur. En définissant les limites sémantiques de la catégorie de la modalité événementielle, Palmer a considéré les conditions ou contraintes visant à la réalisation d'une action. Dans la modalité déontique, ces conditions découlent d'une exigence imposée de l'extérieur. Selon Palmer, la modalité déontique se compose des catégories permissive, obligative et commissive. Dans la catégorie commissive, c'est l'autorité donnant un ordre ou une consigne à l'auditeur qui occupe le premier plan. En fonction de la catégorie commissive, Palmer associe directement le mode impératif aux modaux déontiques. Au mode impératif, on s'attend généralement à ce que le locuteur détienne une autorité hiérarchique, sociale, fondée sur le statut ou similaire sur l'auditeur. L'ordre s'adresse à la deuxième personne, c'est-à-dire au destinataire direct.

Dans cette étude, l'expression *« Negü tir eşit(gil) »* est classée dans la catégorie de l'impératif selon le modèle de modalité déontique de Palmer (2001). En effet, il a été établi que le mode impératif est marqué à la fois sur le plan linguistique et sémantique dans l'expression *« Negü tir eşit(gil) »*. Dans cette optique, il a été établi que les qualités d'autorité des sujets qui suivent l'expression ressortent de manière plus concrète. De plus, lorsque ces autorités sont examinées en fonction de leurs caractéristiques, elles ont été classées en catégories car elles se recoupent sur des points communs. L'expression *« Negü tir eşit(gil) »* a été évaluée dans la catégorie de l'impératif, qui constitue l'un des domaines sémantiques puissants de la modalité déontique. Dans l'expression *« Negü tir eşit(gil) »*, il apparaît explicitement que l'ordre donné à la deuxième personne est unidirectionnel, allant de l'émetteur (signifiant un rapport de hiérarchie) vers l'agent qui lui est subordonné. Les sources d'autorité dans les phrases où cette expression est utilisée sont des individus reconnus par la société, ayant acquis un certain prestige et dont les paroles sont tenues en haute estime. La force impérative inhérente à l'expression *« Negü tir eşit(gil) »* a ancré le sujet à narrer ou le message à transmettre sur des bases plus solides. En raison de la puissance discursive de cette expression, le pouvoir d'autorité des témoins, qui possèdent un statut ou une compétence spécifique, apparaît également renforcé. Dans ce contexte, il a été constaté que les sources d'autorité prenant la parole après l'expression *« Negü tir eşit(gil) »* sont généralement répétées plus d'une fois au sein du texte.

D'après les conclusions de l'étude, les sources d'autorité présentes dans les phrases comportant l'expression *« Negü tir eşit(gil) »* ont été classées en trois catégories en fonction de leurs caractéristiques : *les autorités fondées sur la connaissance et la raison, les autorités politiques et administratives,* et *les autorités morales et spirituelles.* Dans le texte, la connaissance et la raison ne sont utilisées comme des concepts « égaux » qu'une idée se doit de posséder, mais elles s'imposent également par leur caractère impératif lorsque cela s'avère approprié. Ces deux concepts occupent la première place parmi les compétences que doivent posséder tant l'État que l'individu. D'autre part, il convient de noter que les autorités politiques et administratives mentionnées après cette expression font référence à des personnalités qui occupent une place importante dans l'histoire du système administratif turc. Dans les exemples contenant l'expression *« Negü tir eşit(gil) »*, il a été établi que la force impérative des autorités politico-administratives est plus dominante que les autres. Les traits de caractère et les modèles de comportement qu'un être humain idéal devrait posséder figurent parmi les sujets traités en détail dans le texte. Selon le Kutadgu Bilig, l'un des messages les plus clairs transmis est qu'une personne dépourvue de vertus morales et spirituelles ne peut pas non plus exercer une influence au sein de l'administration de l'État. Dans ce contexte, il est important de noter que les autorités qui se distinguent par leurs qualités morales et spirituelles partagent un terrain d'entente avec les principaux enseignements du texte.

Par conséquent, l'expression fréquemment utilisée *« Negü tir eşit(gil) »* dans le Kutadgu Bilig, l'un des ouvrages majeurs de la langue turque, a été examinée dans le cadre de la modalité déontique. Une analyse linguistique a été menée en tenant compte de l'appartenance de cette expression à la catégorie de l'impératif, et, sur la base de son utilisation dans le texte, il a été établi que cette structure est généralement associée à une autorité. Il a été mis en évidence que, bien que ces autorités présentent une diversité quant aux caractéristiques qu'elles revêtent, elles peuvent simultanément être examinées en étant intégrées dans une classification

commune. Grâce à la classification effectuée, il a été déterminé que les sources d'autorité s'articulent autour des concepts de savoir-raison, de politique-hiérarchie et de moralité-spiritualité. Il convient de noter qu'au cœur de celles-ci se trouvent les qualités morales et spirituelles, qui priment sur les autres sources d'autorité.

Enfin, cette étude diachronique démontre que le *« Negü tir eşit(gil) »*. La structure profonde de la langue permet des analyses multidimensionnelles, même autour d'une expression limitée telle que *« Negü tir eşit(gil) »*. En apportant une contribution indispensable à la littérature sur la modalité en turc, cette étude ouvre également la voie à de nouvelles questions de recherche et à la recherche de réponses sur le terrain.

Mots-clés: Langue turque, Kutadgu Bilig, negü tir eşit(gil), modalité, modalité déontique, ordre, autorité.

Resumen Estructurado:

La modalidad es un concepto que ha cambiado con el tiempo, proveniente de la filosofía y la lógica. En textos especializados, se define, en su forma más amplia, como la forma en la que el hablante se siente o su estado mental sobre una proposición. La base de la modalidad se asienta en los conceptos de posibilidad y necesidad. Según estos conceptos, una proposición puede calificarse como probable o necesaria. La modalidad se estudia habitualmente en dos categorías: la modalidad epistémica y la modalidad deóntica. El presente estudio se centra principalmente en la modalidad deóntica. La modalidad deóntica puede definirse como una autoridad que impone diversas obligaciones al oyente. En esta modalidad, se espera que el oyente cumpla con las órdenes, obligaciones, requisitos, permisos y expresiones similares impuestas por una figura de autoridad y que, en consecuencia, actúe en consecuencia. La modalidad deóntica implica dar órdenes al oyente y pedirle que realice una acción. Los estudios sobre la modalidad en la literatura local han aumentado recientemente. Esto implica examinar textos turcos simultáneos y diacrónicos en términos de modalidad.

El objetivo de este estudio es analizar la expresión *« Negü tir eşit(gil) »* en el *Kutadgu Bilig*, una de las obras maestras del periodo turco karajánida, desde la perspectiva de la modalidad deóntica. Además, se busca revelar el poder, las competencias y las cualidades de las fuentes de autoridad que toman la palabra inmediatamente después de esta expresión. Aunque existen estudios en la literatura que examinan esta obra desde la perspectiva de la modalidad, no se ha encontrado ningún estudio que aborde directamente la expresión *« Negü tir eşit(gil) »* en el contexto de la modalidad deóntica. Desde esta perspectiva, al revisar esta obra —una de las más importantes de la lengua turca— usando el enfoque de la modalidad deóntica conectado con la expresión mencionada, se intenta aportar algo significativo a la literatura.

Este estudio empleó el análisis de texto, un método de investigación cualitativo. El conjunto de datos consistió en el texto «Kutadgu Bilig», que data del período turco karajánida. Se realizó un análisis temático del autotexto, es decir, de las fuentes mencionadas después de la expresión repetida «Negü tir eşit(gil)» en el texto, enfocándose en sus características sobre el estatus, el comportamiento, el carácter y la profesión.

En el estudio se optó por la clasificación de la modalidad deóntica de Palmer (2001). En su clasificación, Palmer evalúa la modalidad deóntica dentro de la subcategoría de la modalidad de evento. Esto se debe a que esta categoría implica la existencia de acciones destinadas a movilizar al oyente. Al trazar los límites semánticos de la categoría de «modalidad de evento», Palmer tuvo en cuenta las condiciones o imposiciones dirigidas a la realización de una acción. En la modalidad deóntica, estas condiciones surgen como resultado de un requisito impuesto desde el exterior. Según Palmer, la modalidad deóntica comprende las categorías de permisiva, obligativa y comisiva. En la categoría comisiva, ocupa un primer plano una autoridad que da una orden o mandato al oyente. En función de la categoría comisiva, Palmer asocia directamente el modo imperativo con los modales deónticos. En el modo imperativo, se espera generalmente que el hablante ostente una autoridad jerárquica, social, basada en el estatus o similar sobre el oyente. La orden se dirige a la segunda persona, es decir, al destinatario directo.

En este estudio, la expresión *«Negü tir eşit(gil)»* se incluye en la categoría del imperativo según el modelo de modalidad deóntica de Palmer (2001). Esto se debe a que se ha determinado que el modo imperativo está marcado tanto lingüística como semánticamente en la expresión *« Negü tir eşit(gil) »*. En este sentido, se ha establecido que las cualidades de autoridad de los sujetos que siguen a la expresión pasan a primer plano de manera más concreta. Además, al analizar estas autoridades en función de sus características, se han clasificado, ya que coinciden en puntos comunes. La frase «Negüü tireşit (gil)» se ha analizado dentro de la

categoría del imperativo, que es una de las áreas importantes de la modalidad deóntica. En la expresión *« Negü tir eşit(gil) »*, destaca que la orden dirigida a la segunda persona es unidireccional, fluyendo desde el emisor de la orden, situado en un nivel jerárquicamente superior, hacia el agente, ubicado en un plano inferior. Las fuentes de autoridad en las frases en las que se utiliza esta expresión son personas reconocidas por la sociedad, que han alcanzado un cierto prestigio y cuyas palabras gozan de alta consideración. La fuerza imperativa de la expresión *«Negü tir eşit(gil)»* ha asentado el tema que se va a narrar o el mensaje que se va a transmitir sobre una base más sólida. Debido al poder discursivo de esta expresión, el poder de autoridad de los testigos, que poseen un estatus o una competencia específicos, también se ha visto reforzado. En este contexto, se ha determinado que las fuentes de autoridad que toman la palabra tras la expresión *«Negü tir eşit(gil)»* suelen repetirse más de una vez en el texto.

El estudio concluye que las fuentes de autoridad en las oraciones con la expresión *«Negü tir eşit(gil)»* se clasificaron en tres grupos según sus características: autoridades que se basan *en el conocimiento y la razón, autoridades políticas y administrativas,* y *autoridades morales y espirituales.* En el texto, el conocimiento y la razón no solo se utilizan como conceptos «gil» que una idea (gil) debe poseer, sino que también pasan a primer plano con su carácter imperativo cuando procede. Estos dos conceptos ocupan el primer lugar entre las competencias que tanto el Estado como el individuo deben poseer. Por otra parte, cabe destacar que las autoridades políticas y administrativas que aparecen tras esta expresión se refieren a figuras que revisten importancia en la historia del sistema administrativo turco. En los ejemplos que incluyen la expresión *« Negü tir eşit(gil) »*, se ha observado que el poder de las autoridades político-administrativas es más fuerte que el de las otras. Los rasgos y patrones de comportamiento que debe poseer un ser humano ideal se encuentran entre los temas tratados en detalle en el texto. Según el Kutadgu Bilig, uno de los mensajes más claros que se transmiten es que una persona que carece de virtudes morales y espirituales tampoco puede tener una voz influyente en la administración del Estado. En este contexto, resulta un hallazgo significativo que las autoridades que destacan por sus cualidades morales y espirituales compartan un terreno común con las principales enseñanzas del texto.

En consecuencia, se ha examinado la expresión *«Negü tir eşit(gil)»*, de uso frecuente en el Kutadgu Bilig —una de las obras más significativas de la lengua turca—, en el marco de la modalidad deóntica. Se llevó a cabo un análisis de lenguaje relacionado con la aparición de la expresión en la forma de mandato. Según su uso en el texto, se ha encontrado que esta estructura suele relacionarse con una autoridad. Se ha puesto de manifiesto que, si bien estas autoridades presentan diversidad en cuanto a las características que poseen, pueden examinarse simultáneamente incluyéndolas en una clasificación común. A través de la clasificación realizada, se ha determinado que las fuentes de autoridad se centran en torno a los conceptos de conocimiento-razón, política-jerarquía y moralidad-espiritualidad. Cabe destacar que en el núcleo de estas se encuentran las cualidades morales y espirituales, que prevalecen sobre otras fuentes de autoridad.

Por último, este estudio diacrónico demuestra que el *« Negü tir eşit(gil) »* en la base del lenguaje permite realizar análisis de diferentes aspectos, incluso sobre una expresión sencilla como *« Negü tir eşit(gil) »*. Al aportar una contribución necesaria para colmar la laguna existente en la bibliografía sobre la modalidad en turco, este estudio allana también el camino para plantear diferentes preguntas de investigación y buscar sus respuestas sobre el terreno.

Palabras Clave: lengua turca, Kutadgu Bilig, «negü tir eşit(gil)», modalidad, modalidad deóntica, imperativo, autoridad.

结构化摘要：

模态是一个源自哲学和逻辑学领域的概念，在文献中，其最广义的定义是指说话者对某个命题所持的主观态度或心理状态。模态的基础建立在可能性和必然性这两个概念之上。根据这些概念，一个命题可以被标记为“可能”或“必然”。模态通常分为两大类进行研究：认识论模态和义务论模态。本研究的主要焦点是义务论模态。义务论模态可定义为权威对听者施加各种义务。在此模态下，听者被期望遵守权威人物施加的命令、义务、要求、许可及类似表述，并据此采取行动。义务模态涉及向听者下达命令并要求其执行某项行动

。近年来，本土文献中关于模态的研究日益增多。这包括从模态角度对土耳其语的共时与历时文本进行考察。

本研究旨在依据义务模态，分析卡拉汗王朝土耳其时期杰作之一《库塔德古·比利格》中的表达*"Negü tir eşit(gil)"*，并揭示紧随该表达之后发言的权威来源所具备的权力、能力和特质。尽管现有文献中已有从模态角度考察该作品的研究，但尚未发现有研究直接从义务模态的语境中探讨*"Negü tir eşit(gil)"*这一表达。由此可见，通过以该表达为切入点，从义务模态的视角来解读这部土耳其语杰作，旨在为相关文献研究做出必要贡献。

本研究采用定性研究方法中的文本分析法。数据集由卡拉汗王朝时期的土耳其语文本《库塔德古·比利格》构成。基于原始文本及引文资料，针对文本中反复出现的*"Negü tir eşit (gil)"*这一表达，从地位相关、行为相关、人物相关及职业属性等维度进行了主题分析。

本研究采纳了帕尔默（Palmer, 2001）对义务模态的分类。在该分类中，帕尔默将义务模态归入事件模态的子类别。这是因为该类别涉及旨在调动听众的行动。在界定事件模态类别的语义边界时，帕尔默考虑了旨在促成行动实现的条件或强制性要求。在义务模态中，这些条件源于外部强加的要求。根据帕尔默的观点，义务模态由许可、义务和委托三大类别构成。在命令性范畴中，向听众下达命令/指令的权威主体处于突出地位。基于命令性范畴，帕尔默将命令语气直接与义务性模态关联起来。在命令语气中，通常预期说话者对听众拥有等级、社会、地位或其他类似的权威。该命令是针对第二人称——即直接受话人的。

在本研究中，根据帕尔默（2001）的义务性模态模型，短语*'Negü tir eşit (gil)'*被归入命令式范畴。这是因为已确定，在短语*"Negü tir eşit(gil)"*中，命令式在语言学和语义层面均得到了标记。在此方向上，已证实该表达式后跟的主语所具有的权威性特征以更具体的方式凸显出来。此外，当从特征角度考察这些权威时，由于它们在某些共同点上存在交集，因此已被进行分类。*"Negü tir eşit(gil)"*这一表达式已被归入祈使语气范畴，这是义务模态中一个强语义领域。在*"Negü tir eşit(gil)"*这一表达中，明显可见对第二人称发出的命令是单向的，即从等级较高的命令发出者流向等级较低的执行者。在使用该表达的句子中，权威来源是那些被社会认可、享有一定声望且言论备受重视的个人。*"Negü tir eşit(gil)"*这一表达中的命令力，为待叙述的主题或待传达的信息奠定了更坚实的基础。由于该表达式蕴含的论述力量，那些拥有特定地位或能力的见证人的权威力量也显得更加凸显。在此背景下，研究发现，在*"Negü tir eşit(gil)"*这一表达式之后发言的权威来源，通常会在文本中被重复提及多次。

根据研究结果，在包含*"Negü tir eşit(gil)"*这一表达的句子中，权威来源依据其性质被划分为三类：*基于知识与理性的权威*、*政治与行政权威*、以及*道德与精神权威*。在文本中，知识与理性不仅是*"Negü tir eşit(gil)"*概念所应具备的要素，而且在适当情况下，它们还会以其权威性凸显出来。这两项概念在国家和个人必须具备的能力中位居首位。另一方面，值得注意的是，该表达之后出现的政治和行政权威所指代的人物，在土耳其行政体系的历史上都具有重要地位。在包含*"Negü tir eşit(gil)"*这一表述的例句中，已证实政治-行政权威的强制力相较于其他方面更为突出。理想之人应具备的品格与行为模式，正是文本中详细探讨的主题之一。根据《库塔德古·比利格》的阐述，其中传达的最明确信息之一是：缺乏道德和精神美德的人，在国家行政管理中也无法拥有有影响力的话语权。在此背景下，

一个重要的发现是，那些因道德和精神品质而脱颖而出的权威人物，与该文本的主要教义有着共同的基点。

因此，在土耳其语重要著作之一《库塔德古·比利格》中频繁出现的短语*"Negü tir eşit(gil)"*，已在义务模态的框架内进行了考察。根据该短语在命令式范畴中的出现情况，并结合其在文本中的使用情况，进行了语言学分析，结果表明该结构通常与权威人物相关联。研究揭示，尽管这些权威在所具备的特征上呈现多样性，但同时也可通过纳入共同的分类体系进行考察。通过所进行的分类，确定了权威来源主要围绕知识-理性、政治-等级制度以及道德-精神这三个概念展开。值得注意的是，道德与精神品质处于这些概念的核心，其优先级高于其他权威来源。

最后，这项历时性研究表明，作为语言深层结构要素的*"Negü tir eşit(gil)"*—使得即使围绕*"Negü tir eşit(gil)"*这样有限的表达，也能进行多维度的分析。本研究不仅为填补土耳其语模态研究领域的空白做出了必要贡献，同时也为提出不同的研究问题并在该领域寻求答案铺平了道路。

关键词： 土耳其语，《库塔德古·比利格》，negü tir eşit(gil)，模态，义务模态，命令，权威。

Структурированное резюме:

Модальность — это понятие, сформировавшееся на основе философии и логики, которое в литературе в самом широком смысле определяется как субъективное отношение или психическое состояние говорящего по отношению к суждению. В основе модальности лежат понятия возможности и необходимости. Согласно этим понятиям, суждение может быть обозначено как вероятное или необходимое. Модальность обычно изучается в рамках двух категорий: эпистемической модальности и деонтической модальности. Основное внимание в данном исследовании уделяется деонтической модальности. Деонтическую модальность можно определить как наложение авторитетом различных обязательств на слушателя. В рамках этой модальности от слушателя ожидается, что он будет выполнять приказы, обязательства, требования, разрешения и подобные выражения, налагаемые авторитетной фигурой, и, как следствие, предпринимать соответствующие действия. Деонтическая модальность предполагает отдачу приказов слушателю и просьбу к нему совершить действие. В последнее время в местной литературе наблюдается рост числа исследований, посвященных модальности. Это включает анализ синхронных и диахронических турецких текстов с точки зрения модальности.

Цель данного исследования заключается в анализе выражения *«Negü tir eşit(gil)»* в «Кутадгу-билиге», одном из шедевров турецкой литературы периода Караханидов, с точки зрения деонтической модальности, а также в выявлении власти, полномочий и качеств авторитетных источников, выступающих непосредственно после этого выражения. Хотя в литературе имеются исследования, рассматривающие данное произведение с точки зрения модальности, не было обнаружено ни одного исследования, в котором выражение *«Negü tir eşit(gil)»* непосредственно рассматривалось бы в контексте деонтической модальности. С этой точки зрения, рассмотрение данного произведения — одного из шедевров турецкого языка — через призму деонтической модальности в связи с рассматриваемым выражением призвано внести необходимый вклад в литературу.

В данном исследовании использовался текстовый анализ — качественный метод исследования. Набор данных состоял из текста «Кутадгу-билиг», относящегося к периоду караханидского турецкого языка. На основе исходного текста был проведен тематический анализ цитируемых источников, следующих за повторяющимся выражением *«Negü tir eşit(gil)»* в тексте, с учетом их атрибутов, связанных со статусом, поведением, характером и профессией.

В исследовании была использована классификация деонтической модальности, предложенная Палмером (2001). В своей классификации Палмер рассматривает деонтическую модальность в рамках

подкатегории модальности события. Это обусловлено тем, что данная категория предполагает наличие действий, направленных на мобилизацию слушателя. При определении семантических границ категории «модальность события» Палмер учитывал условия/требования, направленные на осуществление действия. В деонтической модальности эти условия возникают в результате требования, навязанного извне. Согласно Палмеру, деонтическая модальность состоит из категорий разрешительной, обязательной и комиссивной. В комиссивной категории на первый план выходит авторитет, отдающий слушателю команду/приказ. Исходя из комиссивной категории, Палмер напрямую связывает повелительное наклонение с деонтическими модальными глаголами. В повелительном наклонении, как правило, предполагается, что говорящий обладает иерархическим, социальным, статусным или аналогичным авторитетом по отношению к слушателю. Команда направлена на второе лицо, то есть на непосредственного адресата.

В данном исследовании выражение *«Negü tir eşit(gil)»* отнесено к категории императива в соответствии с моделью деонтической модальности Палмера (2001). Это обусловлено тем, что было установлено: императивный наклон отмечен как лингвистически, так и семантически в выражении *eşit(gil) „eşit(gil).* В этом контексте было установлено, что авторитетные качества субъектов, следующих за этим выражением, выходят на первый план более конкретным образом. Кроме того, при рассмотрении этих авторитетов с точки зрения их характеристик, они были классифицированы, поскольку пересекаются в общих точках. Выражение *«Negü tir eşit(gil)»* было проанализировано в рамках категории императива, которая является одной из сильных семантических областей деонтической модальности. В выражении *«Негю эшит (гил), эшит Негю* эшит (гил), эшит (гил)» становится очевидным, что приказ, отданный второму лицу, является однонаправленным: он исходит от издающего приказ, находящегося на иерархически более высоком уровне, к исполнителю, находящемуся на более низком уровне. Источниками авторитета в предложениях, где используется данное выражение, являются лица, признанные обществом, обладающие определенным престижем and чьи слова пользуются большим уважением. Императивная сила выражения *«Negü tir eşit(gil)»* закрепила предмет повествования or передаваемое сообщение на более прочном фундаменте. Благодаря дискурсивной силе этого выражения авторитет свидетелей, обладающих определенным статусом или компетенцией, также представляется усиленным. В этом контексте было установлено, что источники авторитета, выступающие после выражения *«Negü tir eşit(gil)»*, как правило, повторяются в тексте более одного раза.

Согласно результатам исследования, авторитетные источники в предложениях, содержащих выражение *«Negü tir eşit(gil)»,* были классифицированы по трем категориям в зависимости от их качеств: *авторитеты, основанные на знании и разуме; политические и административные авторитеты*; and *моральные и духовные авторитеты.* В тексте знание и разум не только используются в качестве *«Negü tir eşit(gil)»* понятий, которыми должна обладать идея, но и, при необходимости, выходят на первый план благодаря своей повелительной силе. Эти два понятия занимают первое место среди компетенций, которыми должны обладать как государство, так и отдельный человек. С другой стороны, следует отметить, что политические и административные авторитеты, упоминаемые после данного выражения, относятся к фигурам, имеющим важное значение в истории турецкой административной системы. В примерах, содержащих выражение *«Negü tir eşit(gil)»*, установлено, что императивная сила политико-административных властей преобладает по сравнению с другими. Черты характера и модели поведения, которыми должен обладать идеальный человек, входят в число тем, подробно рассматриваемых в тексте. Согласно «Кутадгу-билигу», одним из наиболее ясных посланий является то, что человек, лишенный нравственных и духовных добродетелей, не может обладать влиятельным голосом и в государственном управлении. В этом контексте важным выводом является то, что власти, выделяющиеся своими нравственными и духовными качествами, имеют общие черты с основными учениями текста.

Следовательно, часто употребляемое выражение *«Негю тир эшит(гил)»* в «Кутадгу-билиге», одном из значимых произведений на турецком языке, было проанализировано в рамках деонтической модальности. Был проведен лингвистический анализ с учетом принадлежности этого выражения к категории императива, и на основе его использования в тексте было установлено, что данная конструкция, как правило, ассоциируется с авторитетом. Было выявлено, что, хотя эти авторитеты демонстрируют разнообразие с точки зрения присущих им характеристик, их можно одновременно исследовать, включив в общую классификацию. В результате проведенной классификации было

установлено, что источники авторитета сосредоточены вокруг концепций «знание-разум», «политика-иерархия» и «нравственность-духовность». Примечательно, что в их основе лежат нравственные и духовные качества, которые имеют приоритет над другими источниками авторитета.

Наконец, данное диахроническое исследование демонстрирует, *«Negü tir eşit(gil)»* — элемент глубокой структуры языка — позволяет проводить многогранный анализ даже в отношении такого ограниченного выражения, как *«Negü tir eşit(gil)»*. Внося необходимый вклад в восполнение пробела в литературе по турецкой модальности, данное исследование также открывает путь для постановки различных исследовательских вопросов и поиска ответов на них в данной области.

Ключевые слова: турецкий язык, «Кутадгу-билиг», negü tir eşit(gil), модальность, деонтическая модальность, повеление, авторитет.

संरचित सारांश:

मोडैलिटी एक अवधारणा है जो दर्शन और तर्कशास्त्र के विषयों से विकसित हुई है और इसे साहित्य में, अपने सबसे व्यापक अर्थ में, किसी कथन के संबंध में वक्ता के व्यक्तिपरक दृष्टिकोण या मानसिक स्थिति के रूप में परिभाषित किया गया है। मोडैलिटी की नींव संभावना और आवश्यकता की अवधारणाओं पर आधारित है। इन अवधारणाओं के अनुसार, किसी कथन को संभावित या आवश्यक के रूप में चिह्नित किया जा सकता है।

मोडैलिटी का अध्ययन आम तौर पर दो श्रेणियों के अंतर्गत किया जाता है: एपिस्टेमिक मोडैलिटी और डियोन्टिक मोडैलिटी। इस अध्ययन का मुख्य ध्यान डियोन्टिक मोडैलिटी पर है। डियोन्टिक मोडैलिटी को एक प्राधिकारी द्वारा श्रोता पर विभिन्न दायित्व थोपने के रूप में परिभाषित किया जा सकता है। इस मोडैलिटी में, श्रोता से यह अपेक्षा की जाती है कि वह एक प्राधिकारी द्वारा थोपी गई आज्ञाओं, दायित्वों, आवश्यकताओं, अनुमतियों और इसी तरह के अभिव्यक्तियों का पालन करे और परिणामस्वरूप कार्रवाई करे। डीओन्टिक मोडैलिटी में श्रोता को आदेश देना और उनसे कोई क्रिया करने के लिए कहना शामिल है। स्थानीय साहित्य में मोडैलिटी पर अध्ययन हाल ही में बढ़े हैं। इसमें मोडैलिटी के संदर्भ में एक साथ और कालानुक्रमिक तुर्की ग्रंथों की जांच करना शामिल है।

इस अध्ययन का उद्देश्य काराखानिद तुर्की काल की उत्कृष्ट कृतियों में से एक, कुतादगुल बिलीग में 'नेगू तिर एशित (गिल)' अभिव्यक्ति का डियोन्टिक मोडैलिटी के अनुरूप विश्लेषण करना और इस अभिव्यक्ति के ठीक बाद बोलने वाले प्राधिकरण स्रोतों की शक्ति, क्षमताओं और गुणों को प्रकट करना है। हालांकि साहित्य में इस कृति का मूडलिटी के दृष्टिकोण से अध्ययन करने वाले अध्ययन मौजूद हैं, लेकिन ऐसा कोई भी मौजूदा अध्ययन नहीं मिला है जो प्रत्यक्ष रूप से देओनिक मूडलिटी के संदर्भ में 'नेगु तिर एशित (गिल)' अभिव्यक्ति को संबोधित करता हो। इस दृष्टिकोण से, तुर्की भाषा की उत्कृष्ट कृतियों में से एक - इस कृति को - प्रश्न में दी गई अभिव्यक्ति के अनुरूप देओनिक मूडलिटी के लेंस से संबोधित करके, साहित्य में एक आवश्यक योगदान देने का लक्ष्य है।

इस अध्ययन में पाठ विश्लेषण, एक गुणात्मक अनुसंधान विधि, का उपयोग किया गया। डेटासेट में कुतादगु बिलाग पाठ शामिल था, जो कराहानिद तुर्की काल का है। ऑटटेक्स्ट पर किए गए एक विषयगत व्यवहार में, पाठ में बार-बार आने वाले अभिव्यक्ति 'Negü tir eşit(gil)' के बाद उद्धृत स्रोतों का, उनकी स्थिति-संबंधी, व्यवहार-संबंधी, चरित्र-संबंधी और व्यावसायिक विशेषताओं के आधार पर विश्लेषण किया गया।

इस अध्ययन में, देओन्टिक मोडैलिटी के लिए पाल्मर (2001) के वर्गीकरण को प्राथमिकता दी गई। अपने वर्गीकरण में, पाल्मर देओन्टिक मोडैलिटी का मूल्यांकन इवेंट मोडैलिटी के उपश्रेणी के अंतर्गत करते हैं। ऐसा इसलिए है क्योंकि इस श्रेणी में श्रोता को सक्रिय करने के उद्देश्य से किए गए कार्यों का अस्तित्व शामिल है। इवेंट मोडैलिटी श्रेणी की अर्थपूर्ण सीमाएँ निर्धारित करते समय, पाल्मर ने एक क्रिया के साकार होने की ओर निर्देशित स्थितियों/अभिप्रायों को ध्यान में रखा। डीओन्टिक मोडैलिटी में, ये स्थितियाँ बाहरी रूप से थोड़ी गई आवश्यकता के परिणामस्वरूप उत्पन्न होती हैं। पाल्मर के अनुसार, डीओन्टिक मोडैलिटी में अनुज्ञेय, अनिवार्य और आज्ञात्मक श्रेणियाँ शामिल हैं। कमीसिव श्रेणी में, श्रोता को आदेश/निर्देश देने वाला एक प्राधिकारी मुख्य रूप से सामने होता है। कमीसिव श्रेणी के आधार पर, पाल्मर प्रत्यक्ष रूप से आज्ञाकारक भाव को डियोन्टिक मोडल्स से जोड़ते हैं। आज्ञाकारक भाव में, वक्ता से आम तौर पर यह अपेक्षा की जाती है कि वह श्रोता पर पदानुक्रमित, सामाजिक, स्थिति-आधारित, या इसी तरह का अधिकार रखता हो। आदेश दूसरे व्यक्ति की ओर निर्देशित होता है - यानी, सीधे संबोधित व्यक्ति की ओर।

इस अध्ययन में, पाल्मर (2001) के डियोन्टिक मोडैलिटी के मॉडल के अनुसार 'Negü tir eşit(gil)' अभिव्यक्ति को आज्ञाकारक श्रेणी में शामिल किया गया है। ऐसा इसलिए है क्योंकि यह निर्धारित किया गया है कि 'Negü tir eşit(gil)' अभिव्यक्ति में आज्ञाकारक भाव भाषाई और अर्थगत दोनों रूप से चिह्नित है।

इस दिशा में, यह स्थापित किया गया है कि अभिव्यक्ति के बाद आने वाले विषयों के अधिकारिक गुण अधिक ठोस तरीके से सामने आते हैं। इसके अलावा, जब इन प्राधिकरणों पर उनकी विशेषताओं के संदर्भ में विचार किया जाता है, तो उन्हें वर्गीकृत किया गया है क्योंकि वे सामान्य बिंदुओं पर एक-दूसरे से मिलते हैं। अभिव्यक्ति 'Negü tir eşit(gil)' का मूल्यांकन आज्ञाकारक श्रेणी के भीतर किया गया है, जो डियोन्टिक मोडैलिटी के मजबूत अर्थगत क्षेत्रों में से एक है। अभिव्यक्ति 'Negü tir eşit(gil)' में, यह प्रमुख रूप से सामने आता है कि दूसरे व्यक्ति को दी गई आज्ञा एकतरफा है, जो आदेश जारी करने वाले से, जो पदानुक्रम में उच्च स्तर पर है, निम्न स्तर पर स्थित कर्ता की ओर प्रवाहित होती है। जिन वाक्यों में इस अभिव्यक्ति का उपयोग किया जाता है, उनमें अधिकार के स्रोत ऐसे व्यक्ति होते हैं जिन्हें समाज द्वारा मान्यता प्राप्त होती है, जिन्होंने एक निश्चित प्रतिष्ठा प्राप्त की है, और जिनके शब्दों को बहुत मान दिया जाता है। 'Negü tir eşit(gil)' अभिव्यक्ति के भीतर निहित आज्ञाकारक शक्ति ने वर्णित किए जाने वाले विषय-वस्तु या संप्रेषित किए जाने वाले संदेश को एक अधिक शक्तिशाली आधार प्रदान किया है। इस अभिव्यक्ति में विमर्शात्मक शक्ति के कारण, विशिष्ट दर्जा या क्षमता रखने वाले गवाहों की प्राधिकरण शक्ति भी बढ़ी हुई प्रतीत होती है। इस संदर्भ में, यह निर्धारित किया गया है कि 'नेगू तिर एशित (गिल)' अभिव्यक्ति के बाद बोलने वाले प्राधिकरण स्रोत आम तौर पर पाठ में एक से अधिक बार दोहराए जाते हैं।

अध्ययन के निष्कर्षों के अनुसार, 'नेगू तिर एशित (गिल)' अभिव्यक्ति वाले वाक्यों में प्राधिकरण स्रोतों का मूल्यांकन उनकी गुणों के आधार पर तीन श्रेणियों में किया गया था: ज्ञान- और तर्क-आधारित प्राधिकरण, राजनीतिक और प्रशासनिक प्राधिकरण, और नैतिक और आध्यात्मिक प्राधिकरण। पाठ में, ज्ञान और तर्क न केवल 'इशित (गिल)' अवधारणाओं के रूप में उपयोग किए जाते हैं जो एक विचार (गिल) के पास होनी चाहिए, बल्कि वे उपयुक्त होने पर अपने अधिकारपूर्ण गुण के साथ भी सामने आते हैं। ये दोनों अवधारणाएं उन क्षमताओं में सबसे पहले आती हैं जो राज्य और व्यक्ति दोनों के पास होनी चाहिए। दूसरी ओर, यह ध्यान देने योग्य है कि इस अभिव्यक्ति के बाद देखे गए राजनीतिक और प्रशासनिक प्राधिकरण उन व्यक्तियों को संदर्भित करते हैं जो तुर्की प्रशासनिक प्रणाली के इतिहास में महत्व रखते हैं। 'नेगू तिर एशित (गिल), एशितेशित (गिल), एशित (गिल)' अभिव्यक्ति वाले उदाहरणों में, यह स्थापित किया गया है कि राजनीतिक-प्रशासनिक प्राधिकरणों की आज्ञाकारक शक्ति दूसरों की तुलना में अधिक प्रमुख है। एक आदर्श मानव में जो गुण और व्यवहार के पैटर्न होने चाहिए, वे पाठ में विस्तार से वर्णित विषयों में से हैं। कुतादगुल बिलीग के अनुसार, संप्रेषित किए गए सबसे स्पष्ट संदेशों में से एक यह है कि जिस व्यक्ति में नैतिक और आध्यात्मिक गुणों का अभाव है, वह राज्य प्रशासन में भी प्रभावशाली आवाज़ नहीं रख सकता। इस संदर्भ में, यह एक महत्वपूर्ण निष्कर्ष है कि अपने नैतिक और आध्यात्मिक गुणों के लिए जाने जाने वाले प्राधिकरण, पाठ की मुख्य शिक्षाओं के साथ एक सामान्य आधार साझा करते हैं।

परिणामस्वरूप, तुर्की भाषा की महत्वपूर्ण कृतियों में से एक, कुतादगु बिलाग में अक्सर प्रयुक्त अभिव्यक्ति 'नेगू तिर एशित(गिल)' की जांच देओन्टिक मोडैलिटी के ढांचे के भीतर की गई है। अभिव्यक्ति के आज्ञाकारक श्रेणी में प्रकट होने के अनुरूप एक भाषाई विश्लेषण किया गया, और पाठ में इसके उपयोग के आधार पर यह स्थापित किया गया है कि यह संरचना आम तौर पर एक प्राधिकरण से जुड़ी होती है। यह प्रकट हुआ है कि जबकि ये प्राधिकरण अपने गुणों के मामले में विविधता प्रदर्शित करते हैं, उन्हें एक सामान्य वर्गीकरण में शामिल करके एक साथ भी परखा जा सकता है। किए गए वर्गीकरण के माध्यम से यह निर्धारित किया गया है कि प्राधिकरण के स्रोत ज्ञान-तर्क, राजनीति-पदानुक्रम, और नैतिकता-आध्यात्मिकता की अवधारणाओं के इर्द-गिर्द केंद्रित हैं। यह ध्यान देने योग्य है कि इनके मूल में नैतिक और आध्यात्मिक गुण हैं, जो प्राधिकरण के अन्य स्रोतों पर प्राथमिकता लेते हैं।

अंत में, यह कालानुक्रमिक अध्ययन यह दर्शाता है कि भाषा की गहरी संरचना में 'Negü tir eşit(gil)'. जैसे सीमित अभिव्यक्ति के आसपास भी बहुआयामी विश्लेषणों को सक्षम बनाता है।

तुर्की मोडैलिटी पर साहित्य में मौजूद खामी को एक आवश्यक योगदान प्रदान करके, यह अध्ययन विभिन्न शोध प्रश्नों को पूछने और इस क्षेत्र में उनके उत्तर खोजने का मार्ग भी प्रशस्त करता है।

कीवर्ड: तुर्की भाषा, कुतादगू बिलाग, नेगू तिर एशित (गिल), मोडैलिटी, डियोन्टिक मोडैलिटी, आज्ञा, प्राधिकरण।

Yapılandırılmış Özet:

Kiplik, felsefe ve mantık disiplinlerinden gelişen ve literatürde en genel anlamıyla *bir önermedeki konuşmacının öznel tutumu/ruh durumu* şeklinde tanımlanan bir kavramdır. Kipliğin temelini *olasılık* ve *gereklilik/zorunluluk* kavramları oluşturur. Bu kavramlara göre bir önermenin *olası* veya *gerekli/zorunlu* şeklinde işaretlenmesi mümkündür. Kiplik, yaygın olarak *bilgi kipliği* ve *yükümlülük kipliği* olmak üzere iki kategoride incelenir. Bu çalışmanın ana konusunu ise yükümlülük kipliği oluşturmaktadır. Yükümlülük kipliği *bir otoritenin dinleyiciye yönelik çeşitli yaptırımlar uygulaması* şeklinde tanımlanabilir. Bu kiplik türünde otoritenin dayattığı emir, zorunluluk, gereklilik, izin vb. ifadelerin dinleyici tarafından yapılması, dinleyiciyi harekete geçirmesi beklenir. Yükümlülük kipliğinde dinleyiciye komutlar verme ve ondan bir eylemde bulunmasını isteme söz konusudur. Yerli literatürde kiplik üzerine yapılan çalışmalar son zamanlarda artmıştır. Eş zamanlı ve art zamanlı Türkçe metinlerin kiplik yönünden incelenmesi söz konusudur.

Bu çalışmanın amacı, Karahanlı Türkçesi döneminin baş eserlerinden biri olan Kutadgu Bilig'deki *Negü tir eşit(gil)* ifadesini, yükümlülük kipliği doğrultusunda analiz etmektir ve bu ifadenin peşi sıra sözü devralan otorite kaynaklarının güç ve yetkinliklerini, niteliklerini ortaya koymaktır. Literatürde bu eseri kiplik yönünden inceleyen çalışmalar bulunsa da doğrudan *Negü tir eşit(gil)* ifadesini yükümlülük kipliği bağlamında ele alan mevcut bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan bakıldığında Türk dilinin baş yapıtlarından biri olan eseri, söz konusu ifade doğrultusunda yükümlülük kipliği penceresinde ele alarak literatüre gerekli bir katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan metin analizi yöntemi kullanılmıştır; veri setini ise Karahanlı Türkçesi dönemine ait olan Kutadgu Bilig adlı metin oluşturmuştur. Metinde tekrarlı bir yapı olan *Negü tir eşit(gil)* ifadesinin ardınca kullanılan otorite kaynaklarının, *statüsel/davranışsal/karakteristik/mesleki* niteliklerine göre tematik analizi yapılmıştır.

Çalışmada Palmer (2001)'in yükümlülük kipliği sınıflandırması tercih edilmiştir. Palmer, yaptığı sınıflandırmada yükümlülük kipliğini Eylem Kipliği'nin alt kategorisinde değerlendirir. Çünkü bu kategoride dinleyiciyi harekete geçirmeyi amaçlayan eylemlerin varlığı söz konusudur. Palmer, Eylem Kipliği kategorisinin semantik sınırlarını çizerken bir eylemin gerçekleşmesine yönelik koşulları/dayatmaları göz önünde bulundurmuştur. Yükümlülük kipliğinde bu koşullar, dışarıdan gelen bir dayatmanın sonucunda oluşmuştur. Palmer'e göre yükümlülük kipliği *izin, zorunluluk* ve *buyrum* ulamlarından oluşur. Buyrum kategorisinde, bir otoritenin dinleyiciye buyruk/emir vermesi ön plandadır. Palmer, buyrum kategorisine bağlı olarak emir kipini (imperative) doğrudan yükümlülük kipselleriyle ilişkilendirir. Emir kipinde genellikle konuşucunun dinleyici üzerinde hiyerarşik, sosyal, statüsel vb. bir otoriteye sahip olması beklenir. Emir, ikinci şahsa yani doğrudan muhatabına yöneliktir.

Bu çalışmada *Negü tir eşit(gil)* ifadesi, Palmer (2001)'in yükümlülük kipliği modeline göre emir kategorisine dâhil edilmiştir. Çünkü *eşit(gil)* ifadesinde hem dil bilimsel hem de anlamsal yönden emir kipinin işaretlendiği saptanmıştır. Bu doğrultuda ifadenin ardından gelen öznelerin otoriter niteliklerinin daha somut şekilde ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu otoriteler, sahip oldukları özellikler bakımından ele alındığında ortak noktalarda kesiştikleri için kategorize edilmiştir. *Negü tir eşit(gil)* ifadesi yükümlülük kipliğinin güçlü anlam alanlarından biri olan emir kategorisinde değerlendirilmiştir. *Negü tir eşit(gil)* ifadesinde ikinci şahsa verilen emrin, hiyerarşik olarak üst katmandaki buyurucudan alt katmandaki eyleyiciye doğru tek yönlü olması ön plana çıkmıştır. Bu ifadenin kullanıldığı cümlelerdeki otorite kaynakları ise toplum tarafından tanınan, belirli bir saygınlığa erişen ve sözüne itibar edilen kişiler olmuştur. *Negü tir eşit(gil)* ifadesindeki buyrum gücü, anlatılmak istenen konuyu ya da verilmek istenen mesajı daha kuvvetli bir zemine oturtmuştur. Bu ifadedeki söylem gücünden dolayı belirli bir statüye ya da yetkinliğe sahip tanıkların otorite gücü de daha yüksek görünmüştür. Bu bağlamda *Negü tir eşit(gil)* ifadesinden sonra sözü devralan otorite kaynaklarının metin içinde genellikle birden fazla kez tekrarlandığı tespit edilmiştir.

Çalışmadaki bulgulara göre *Negü tir eşit(gil)* ifadeli cümlelerdeki otorite kaynakları nitelikleri bakımından *Bilgi ve Akıl Temelli Otoriteler, Siyasi ve İdari Otoriteler, Ahlaki ve Manevi Otoriteler* olmak üzere üç kategoride değerlendirilmiştir. Metinde bilgi ve akıl yalnızca ideal bir insanda olması gereken kavramlar olarak kullanılmamış, aynı zamanda yeri geldiğinde buyurucu niteliğiyle ön plana çıkmıştır. Bu iki kavram hem devletin hem de bireyin sahip olması gereken yetkinlikler arasında ilk sırada gelmektedir. Öte yandan bu ifadeden sonra tanıklanan siyasi ve idari otoritelerin Türk yönetim sistemi tarihinde önem teşkil eden şahsiyetlere atıfta bulunması dikkate değerdir. *Negü tir eşit(gil)* ifadeli örneklerde siyasi-idari otoritelerin

buyrum gücünün diğerlerine göre daha baskın olduğu saptanmıştır. Metinde ideal bir insanın sahip olması gereken huy ve davranış biçimleri detaylıca işlenen konulardandır. Kutadgu Bilig'e göre ahlaki ve manevi erdemlere sahip olmayan bir insanın, devlet yönetiminde de etkili söze sahip olamayacağı en net mesajlardan biri olarak verilmiştir. Bu bağlamda ahlaki ve manevi nitelikleriyle öne çıkan otoritelerin, metnin ana öğretileriyle paydaş olduğu önemli bir bulgudur.

Sonuç olarak Türk dilinin önemli eserlerinden biri olan Kutadgu Bilig'deki sıkça kullanılan *Negü tir eşit(gil)* ifadesi, yükümlülük kipliği çerçevesinde incelenmiştir. İfadenin emir kategorisindeki görünümü doğrultusunda dilsel analizi yapılmıştır ve metindeki kullanımına istinaden bu yapının genellikle bir otoriteyle bağdaştırıldığı tespit edilmiştir. Bu otoritelerin, taşıdığı özellikler bakımından çeşitlilik gösterdiği ancak aynı zamanda da ortak bir sınıflandırmaya dâhil edilerek incelenebileceği açığa çıkarılmıştır. Yapılan sınıflandırma ile otorite kaynaklarının *bilgi-akıl, siyaset-hiyerarşi, ahlak-maneviyat* kavramları ekseninde çevrelendiği saptanmıştır. Bunların en temelinde ise ahlaki-manevi niteliklerin yer alması ve diğer otorite kaynaklarına öncülük etmesi dikkate değerdir.

Son olarak bu art zamanlı çalışma; dildeki derin yapının unsuru olan kipliğin, yalnızca *Negü tir eşit(gil)* gibi sınırlı bir ifadenin etrafında bile çok yönlü analizler yapmaya imkân verdiğini göstermektedir. Bu çalışma, Türkçe kiplik literatüründeki boşluk için gerekli katkıyı sağlayarak alan için farklı araştırma sorularının sorulmasına ve cevaplarının aranmasına da zemin hazırlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk dili, Kutadgu Bilig, negü tir eşit(gil), kiplik, yükümlülük kipliği, emir, otorite.

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

ANKARA SCIENCE UNIVERSITY

The Expression Negü Tir Eşit(gil) in the Context of Deontic Modality

Introduction

In its most common sense, the concept of modality, which reflects the speaker's state of mind regarding a proposition, is rooted in the disciplines of logic and philosophy. The emergence of modality as a subject of linguistic study and the systematization of modern modality theories are, however, relatively recent. Although modality can be considered a fairly new concept within Turkish Turkology, it is worth noting that the number of both synchronic and diachronic studies on the subject has continued to increase in recent years. While modality theorists propose various classifications, modality is generally divided into two main branches: *epistemic modality* and *deontic modality*. Deontic modality, which is the subject of our study, aims to *have an authority impose various sanctions upon the listener*. In this type of modality, expressions of *command, obligation, necessity, permission*, etc., imposed by the authority are expected to mobilize the listener.

Due to the period in which it was written, its purpose of composition, the linguistic features it carries, the nature of the subjects it treats, the depth of its textual structure, its symbolic characters, the concepts they represent, and the teachings it intends to convey, Kutadgu Bilig is a highly significant verse and didactic work. Since it narrates how an ideal state and administrative order ought to be, centered around the concepts of knowledge and reason, it can be cited as an example of the book of government genre. The adoption of an instructional and guiding style in the work, the presence of prominent figures in the state and administration, and the upper-lower arrangements within the administrative hierarchy indicate that the text is constructed around an authoritative order. Advice and counsels come to the fore in the structure of this work, which focuses on how a social order shaped around an authority should be. The work is written in a predominantly didactic and philosophical style, consisting particularly of two-way dialogues and the story is constructed with a dynamic discourse. This situation indicates that it possesses a textual structure and discursive characteristics suitable for analysis from the perspective of the concept of modality. Kutadgu Bilig is a book of advice, and the verb mood most frequently utilized for advising is the imperative. For this reason, the imperative form occurs very frequently, arranged consecutively and in short sentences (Ercilasun, 2020, p. 188). The expression *Negü tir eşit(gil)*, which is the subject of our study, is also a structure in which the imperative mood is marked and following which the authorities relevant to the context are given voice. The primary objective of this study is to evaluate the frequently repeated expression *Negü tir eşit(gil)* in Kutadgu Bilig according to the deontic modality classification of Palmer's (2001) model. Subsequently, it aims to identify the authority sources used in the continuation of the expression and to divide them into groups based on the qualities these authorities possess. In this way, the modal value of the expression *Negü tir eşit(gil)* will be determined and it will be established with what kinds of qualities the authorities in question are associated.

Deontic Modality and the Imperative Category According to Palmer (2001)

Palmer holds an important place among modality theorists, and his classification is a milestone in the literature. The reason for this is that it treats modality with a typological approach, despite the ambiguity of the definition and boundaries of modality, it is an attempt to create a common modality classification for the languages of the world. On the other hand, the classification of epistemic modality and deontic modality has also influenced subsequent theorists and their work.

Palmer (2001) evaluates modality under two main headings: *propositional modality* and *event modality*. According to this classification, deontic modality -which consists of external impositions/directives- falls under the sub-heading of event modality and encompasses the categories of *permissive, obligative and commissive*. The primary focus is on an authority granting permission and giving orders/commands to the listener, thereby mobilizing them. Palmer directly associates *the imperative mood*, which he evaluates within the event modality category, with deontic modals. This type of mood, which is directly directive and expresses a command is generally accepted as the strongest directive. Since it originates from someone holding authority, there is a directive that the listener is expected to comply with, as in the example *Come inside!* (Palmer, 2001, p. 80). Palmer also notes that the imperative mood is action-oriented and subjective because the speaker actually issues a command during the speech act. Containing the strongest directives, *the imperative* demands that the listener take action and there is no intermediate layer such as request or suggestion/advice for this demand. As in the example *Read the book immediately!*, only the command itself exists in its purest form and it is directed toward the second person -that is, the direct addressee. In the imperative mood, the speaker is generally expected to hold a hierarchical, social, status-based, or similar authority/superiority over the listener.

The Modality Value of the Expression *Negü Tir Eşit(gil)*

The purpose of this expression, which Yusuf Khass Hajib frequently utilizes in Kutadgu Bilig is to further strengthen and reinforce the narrative, to move the intended message onto a more serious ground and to draw the listener's attention. The significance of this expression in the text can be characterized as the key to the door that opens to the subsequent speech. The expression *Negü tir eşit(gil)*, which is repeated in many parts of the text, is generally completed with sentences, proverbs and sayings that express deontic meaning in the continuation. The reason this expression interrupts the narrative is to pass the floor to an important figure who possesses authority and is highly likely to be recognized by everyone. Thus, in order for the subject matter or situation to convince the listener, a person whose words and thoughts are highly regarded, who possesses experience and prestige and who has a high level of wisdom steps in. This individual must possess an ideal identity and character both to keep the listener's attention alive and to elevate the didactic structure of the text to a higher plane.

When examining the modality value of the expression *Negü tir eşit(gil)*, it is observed that it touches upon both the domains of epistemic and deontic modality. It is possible to render the expression *Negü tir eşit(gil)* into Modern Turkish as 'Listen to what he says/tells!'. The verb *ti-* 'to say, to tell' in the expression indicates that a transmission of information directed toward the listener will take place. The aorist suffix *-r* on the verb emphasizes the universality of the information and the notification of a reality that could be valid widely and in every era. It is also noteworthy that those transmitting the information are third persons rather than first persons. Consequently, the individual's own transmission and the subjectivity of the information give way to the sage at the upper tier, bringing the objectivity of the information to the fore. Since the probability of an individual gaining acceptance for their subjective judgment is lower, someone whose words are more highly regarded is preferred. In this case, the nature of the information shifts from subjectivity toward objectivity and objective information resonates more widely with the listener. The translation of the expression *eşit(gil)* into Modern Turkish is 'listen!'. This expression bears a direct imperative meaning and the

verb 'to listen, to hear' assigns the action in question as a duty to the listener. The verb, which has two types of usage in the text as both *eşit* and *eşitgil*, carries an imperative meaning directed toward the second person. Therefore, in line with Palmer's view, the verb *eşit(gil)* can be shown as an example of the purest and most unadulterated form of the imperative.

It is known that in the period when the text was written, the second-person singular imperative mood was formed both suffixless and with the suffix *-gıl/-gil*. Caferoğlu states that this suffix, which was also used during the Orkhon and Old Uyghur Turkish periods, actually became more deeply embedded in the language during the Karakhanid Turkish period. He notes that the second-person imperative mood found a more favorable environment in Karakhanid Turkish and gradually began to establish itself in the poetic language as well (Caferoğlu, 1971, p. 3). Erdal reports that the suffix *-gıl/-gil* was generally attached to the second-person singular imperative mood and was used for emphasis. He also adds that this suffix probably originated from the verb *kıl-* meaning 'to do/make' (Erdal, 2004, p. 351). Rentzsch is of the opinion that the suffix *-gıl/-gil* can be interpreted as a modal suffix that adds a polite tone of encouragement to the sentence, though he notes that verifying this information is difficult (Rentzsch, 2015, p. 56). This suffix, which Johanson evaluates as an emphatic and softening element and which is frequently used in the singular imperative mood, expresses reinforcement in the sense of urgency or insistence; the expressions *Ber-gil!* 'Give!' in Orkhon Turkish and *Aya-gıl!* 'Show respect!' in Old Uyghur Turkish can be cited as examples of this (Johanson, 2021, p. 676).

Based on this information, it is possible to evaluate the expression *Negü tir eşit(gil)* within the category of *imperative*, which is one of the strong semantic domains of deontic modality. One of the most comprehensive definitions regarding the expression of imperative belongs to Aslan Demir:

> Command semantics is a semantic domain in a communicative environment involving at least two people -one being the issuer of the command and the other the agent-where a task requested to be performed or a situation expected to be realized is imposed by the issuer of the command upon the agent with a certain authority; which is highly directive; where the issuer of the command is relatively superior to the agent due to social or situational reasons and where that which mobilizes the agent is not internal dynamics such as their own desires and wishes, but rather external dynamics originating from the issuer of the command or the institution they represent (Aslan Demir, 2008, p. 33).

Although the fundamental components of a command are the issuer and the agent, there exists a hierarchy between the two and an imposition flowing from the issuer toward the agent. According to Usta, the structure of a command can be evaluated around three main components: *the commanding party in the position of authority* or *the source of the command*, *the agent of the command*, and *the propositional content containing the request* (Usta, 2016, p. 321). Consequently, it can be argued that command semantics consists of *the issuer of the command, the agent* and the *imperative proposition*:

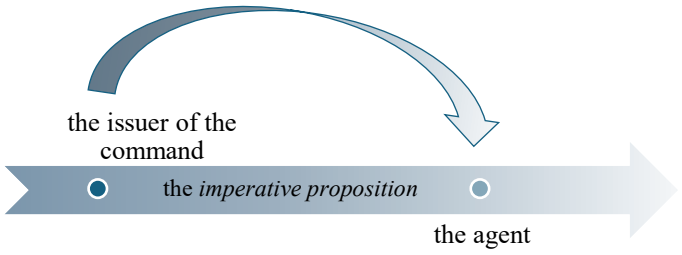

Figure 1: *Elements of Command Semantics*

In the expression *Negü tir eşit(gil)*, the command given to the second person is unidirectional, flowing from the issuer of the command at a hierarchically higher tier toward the agent at the lower

tier. The authority sources in sentences where this expression is utilized are individuals who are recognized by society, have attained a certain prestige and whose words are highly regarded.

Authority Sources in Sentences Featuring the Expression *Negü Tir Eşit(gil)*

Toprak (2022), who made a detailed study on the style of Kutadgu Bilig, evaluated the expression *Negü tir eşit(gil)* in the category of transfer sentences and emphasized that the sentences formed by this expression represent the type of direct transfer. In order to emphasize the speaker, Yusuf Khass Hajib indicates the person speaking after the expression *Negü tir eşit(gil)* not by their name, but through positive adjectives; these adjectives consist of phrases reflecting positive human archetypes such as "özin kısgan (self-restrained/frugal), sınamış (experienced) and bilig birgüçi (knowledge-giver)" (Toprak, 2022, p. 11). The speakers in Kutadgu Bilig attempt to convince the listener of the information they provide by citing others as witnesses and thus the speaker passes the floor to someone else. The witness taking the floor confirms the information provided by the speaker through their own experience; in this way, while the speaker has the previously delivered information both verified and validated by an independent voice or perspective, the transmitted information gains support with the intention of achieving acceptance and creating a change of state in the listener (Yaylagül Üstünel, 2020, p. 201). These witnesses speak after the expression *Negü tir eşit(gil)* and since they generally possess experience regarding the subject matter, they display an authoritative stance over the listener. The level of guidance exerted by these authoritative witnesses over the listener and their persuasiveness on the topic are higher compared to an ordinary speaker. For this reason, the frequent use of an attention-grabbing transition or reporting clause like *Negü tir eşit(gil)*, which arouses curiosity in the listener, is of great importance in a didactic and verse text.

The alteration of the narrator in Kutadgu Bilig is a pragmatic necessity for convincing the listener (Yaylagül Üstünel, 2020, p. 202). For instance, since Ögdülmiş and Odgurmış -the figures from whom the ruler Kün Togdı, who resides at the upper tier, frequently seeks counsel- occupy a lower tier and cannot issue direct commands to a monarch ruling the country, they are obliged to alter the narrator when it is their turn to speak. Thus, they can easily convey what they wish to say through an authoritative witness whose potential to convince the ruler is higher than their own.

The imperative force in the expression *Negü tir eşit(gil)* grounds the subject matter to be narrated or the message to be conveyed on a more robust foundation. Due to the discursive power inherent in this expression, the authority power of witnesses who possess a certain status or competence appears to be higher. In this context, it has been determined that the issuers of commands who take the floor after the expression *Negü tir eşit(gil)* are generally repeated several times within the text. Based on this, the authority sources in sentences featuring the expression *Negü tir eşit(gil)* are divided into three categories: *Knowledge and Reason Based Authorities, Political and Administrative Authorities* and *Moral and Spiritual Authorities*. Under the category of *Knowledge and Reason Based Authorities*, the concepts of knowledge and reason, which are utilized in many parts of the text and identified as authority sources, as well as professionals who specialize in a field through their knowledge and intellect, will be examined. Under the category of *Political and Administrative Authorities*, the issuers of commands within the state hierarchy will be evaluated due to the text's character as a book of government. Finally, under the category of *Moral and Spiritual Authorities*, the issuers of commands who possess moral and spiritual virtues will be analyzed.

Knowledge and Reason Based Authorities

In Kutadgu Bilig, knowledge (bilig) and reason (uḳuş) emerge as the concepts that form the backbone of the text. According to Yusuf Khass Hajib, reason is a torch in a dark night, while knowledge is a light that illuminates human beings. In another couplet, it is conveyed that humans elevate themselves through reason, grow through knowledge and gain prestige through both. Therefore, it is necessary to state that the two concepts complement each other in the text and without one, the other serves no purpose. The thought attempted to be emphasized in certain couplets is

transmitted through the mouths of individuals possessing knowledge and wisdom, and these individuals were trusted by the readers of that period for their knowledge, wisdom and experience. Yusuf Khass Hajib deliberately placed lines meaning "how does the knowledgeable and experienced person speak" into his text in order to draw the reader's attention, emphasize the importance of what is said, and increase its impact (Uçar, 2018, p. 110). These knowledgeable and experienced individuals established authority over the listeners by virtue of the power they derived from knowledge and reason.

Following the expression *Negü tir eşit(gil)*, authorities who are equipped with knowledge, specialized in the field of knowledge and who disseminate and provide knowledge to their surroundings have been frequently utilized.

It is noteworthy that the knowledgeable person (biliglig kişi) and the person who spent their life with experience equate the word of the knowledgeable with the beloved soul/life;

"negü tir eşitgil *biliglig kişi* / ajunda sınayu yetilmiş yaşı (261)[1]"

"eşitgil negü tir *biliglig kişi* / biliglig sözi çın sewüg can tuşı (336)"

Reference is made to those who know knowledge (bilig bilmiş er), experience life and have gained respect through knowledge;

"negü tir eşitgil *bilig bilmiş er* / başında keçürmiş öküş yilmiş er (1955)"

"negü tir eşitgil *bilig bulmış er* / bilig birle ilde aġır bolmış er (5238)"

Reference is made to those who give knowledge (bilig birgüçi), worship with knowledge, understand the true value of the world, exercise self-control, offer counsel and discern everything through the knowledge and experience they possess;

"negü tir eşitgil *bilig birgüçi* / biligsizni bordın söküp tıḍġuçı (2095)"

"negü tir eşitgil *bilig birgüçi* / bilig birle ṭaʿat tapuġ ḳılġuçı (3222)"

"negü tir eşitgil *bilig birgüçi* / sınap eḍgü isiz kişig bilgüçi (3962)"

"negü tir eşitgil *bilig birgüçi* / bilig birle himmet ulu tutġuçı (5419)"

"negü tir eşitgil *bilig birgüçi* / bilig birle nefsig havaġ basġuçı (5473)"

"negü tir eşitgil *bilig birgüçi* / bağırsaḳ bu öt saw erig birgüçi (6081)"

Mention is made of the person who is both *knowledgeable* (biliglig) and *intelligent* (tetig) and who, through their knowledge, is the most precious asset of the country;

"negü tir eşitgil *biliglig tetig* / biliglig tetig bilgi ilke itig (2167)"

There are also couplets in which the knowledgeable tongue (biliglig tili) and the knowledgeable word (biliglig sözi) are utilized through personification;

"negü tir eşitgil *biliglig tilin* / iwe ḳılmış işler ökünçi yılın (631)"

"negü tir eşitgil *biliglig tilin* / saranlıḳ bile beg yiyümez ilin (3035)"

"negü tir eşitgil *biliglig sözi* / bilig ol kiterdeçi köŋül tozı (5980)"

It has been determined that authorities who are superior in terms of knowledge are utilized with designations such as *bügü* (scholar/wise), *bilge* (possessing broad and deep knowledge), and *bilgi teŋiz/ögüz* (whose knowledge is as deep as the sea). The combined use of both the *scholar*

[1] In this study, Arat's works titled "Kutadgu Bilig I: Metin" and "Kutadgu Bilig II: Çeviri" have been utilized. The numbers in parentheses indicate the numbers of the couplets cited from Kutadgu Bilig.

(bügü) and *wise* (bilge) adjectives, as well as the fact that one couplet, unlike the others, begins directly with a command as *Eşitgil*, is noteworthy;

"eşitgil negü tir *bügü bilge* teŋ / bu söz işke tutġıl aya ḳızġu eŋ (333)"

"negü tir eşitgil ay *bilge bügü* / biliglig sözi bolsa aş teg yigü (2785)"

The scholar is exalted for being both experienced and wise. Furthermore, it is emphasized that the words spoken by scholars constitute the most fundamental and essential words compared to those of others;

"negü tir eşitgil sınamış *bügü* / sözüg sözlemegü eşitgü ögü (1913)"

"negü tir eşitgil uḳuşluġ *bügü* / bügüler sözin sözke ul tüp tigü (6061)"

Reference is made to the fame of the wise person and to the highly renowned Persian scholars;

"negü tir eşitgil ay *bilge* külüg / bu sözdin kötürgil özüŋke ülüg (1457)"

"negü tir eşitgil *tejik bilgesi* / tejik bilgeleri çawıḳar küsi (3265)"

It is stated that the faces of those whose knowledge is as deep as the sea, whose hearts are enlightened by knowledge, who act according to the words of intelligent and calm people will smile and be happy;

"negü tir eşitgil ay *bilgi ögüz* / bilig birle köŋli yarunmış kögüz (2243)"

"negü tir eşitgil ay *bilgi teŋiz* / uḳuşluġ amul köŋli yüksek ediz (4998)"

"negü tir eşitgil ay *bilgi teŋiz* / bu söz işke tutġıl ḳızartġıl meŋiz (6002)"

The number of couplets referencing individuals, particularly the elderly, who possess extensive experience and trial by virtue of knowledge, is also quite high. In these couplets, they are characterized as *sınamış kişi* (experienced person), *sınamış ḳarı* (experienced elder), and *sınamış sözi* (experienced word).

The word of the experienced elder is like the leaven of words; it is the source and the birthplace where all words originate. One must comprehend the meaning of the experienced person's word thoroughly;

"negü tir eşitgil *sınamış ḳarı* / sınamış ḳarılar sözi söz ḳurı (723)"

"negü tir eşitgil *sınamış sözi* / anıŋ maʿnisi uḳ ay köŋli yazı (3323)"

An experienced person is someone who understands the true nature of things, can distinguish between right and wrong, has gone through many experiences and has always approached their work with maturity;

"negü tir eşitgil *sınamış kişi* / sınamış kişiler bilir iş başı (1336)"

"negü tir eşitgil *sınamış kişi* / sınap eḍgü isizni bilmiş kişi (1616)"

"negü tir eşitgil *sınamış kişi* / başında keçürmiş yaşamış kişi (2088)"

"negü tir eşitgil *sınamış kişi* / sınamış kişiniŋ bışıġ ol işi (4480)"

The *awuçġa sözi* (words of the ancestors/elders), which best embody the experience of knowledge and are transmitted to future generations, are highly valuable. Since these words possess a direct character of counsel, it is necessary to pay closer attention to them;

"negü tir eşitgil *awıçġa sözi* / awıçġa sözin tut unıtma ḳozı (1638)"

"negü tir eşitgil *awuçġa sözi* / awuçġa sözi ol yigitler közi (2984)"

"negü tir eşitgil *awuçġa sözi* / awuçġa sözi tutsa açlur közi (4152)"

There are also examples where experienced individuals are designated as *ḳarı köklemiş* (having grayed hair), *yetilmiş yaşı* (having reached maturity of age) and *kökçin/örüŋ başlıġ er* (gray or white-haired man). These are individuals who act with integrity and honesty, who have lived long and seen much in the world and who speak through an understanding and knowing born of experience;

"negü tir eşitgil *ḳarı köklemiş* / sınamış uḳup hem bilip sözlemiş (1492)"

"negü tir eşitgil *yetilmiş yaşı* / tiriglikte ḳızraḳ bütün çın kişi (1724)"

"negü tir eşitgil bu *kökçin* saŋa / muŋaḍmış muŋıŋa yara ay toŋa (2818)"

"negü tir eşitgil *örüŋ başlıġ er* / ajunuġ ḳarıtmış uzun yaşlıġ er (3012)"

"negü tir eşitgil *örüŋ başlıġ er* / ajunuġ keçürmiş uzun yaşlıġ er (5085)"

In addition to being knowledgeable, the importance of being intelligent/wise is also emphasized. The expressions *uḳuşluġ sözi* (the word of the intelligent/wise) and *uḳuşluġ tili* (the tongue of the intelligent/wise) are utilized through personification. While the word of the wise is likened to a pearl, the tongue of the wise clears the path to meaning and forms the foundation of every word;

"negü tir eşitgil *uḳuşluġ sözi* / uḳuşluġ sözi körse yinçü tözi (2153)"

"negü tir eşitgil *uḳuşluġ tili* / uḳuşluġ tili açtı maʿni yolı (2521)"

"negü tir eşitgil *uḳuşluġ tili* / ḳamuġ neŋke yaŋzaġ bu ol söz ulı (4983)"

"negü tir eşitgil *uḳuşluġ sözi* / bu söz işke tutsa tap ol ay ḳozı (5843)"

A wise person is the leader of others; they are calm and speak with deliberation, so one must act in accordance with their words;

"negü tir eşitgil *uḳuşluġ* bilip / saŋa sözledi söz biligdin alıp (490)"

"negü tir eşitgil *uḳuşluġ* bilir / bu söz işke tutsa kör asġı alır (1146)"

"negü tir eşitgil *uḳuşluġ kişi* / uḳuşluġ kişi ol kişide başı (2874)"

"negü tir eşitgil *uḳuşluġ* saŋa / bu söz işke tutġıl ay bilgi kiŋe (4553)"

A wise person is one who knows what death is before their time comes and lives with that awareness; among the people, they are considered distinguished and knowledgeable;

"negü tir eşitgil *ögi yetmiş er* / ölümüg ölürde oza uḳmış er (1475)"

"negü tir eşitgil *uḳuşluġ yig er* / buḍunda talusı biliglig beg er (2117)"

In certain couplets, authorities who specialized in a specific task or field by virtue of the knowledge, intellect or experience they possessed and who pursued that work as a profession, are mentioned. These are presented as *sart* (merchant), *otaçı* (physician), *muʿabbir* (dream interpreter), and *şiʿr/beyt ayġuçı* (poet).

Merchants are individuals who travel the world for their own profit, possess wealth and are highly familiar with property and possessions. Therefore, in the text, a merchant generally states how a treasurer should conduct themselves both in their duty and in their humanity;

"negü tir eşitgil bu *sartlar başı* / ajun tezginip neŋke tegmiş kişi (2745)"

"negü tir eşitgil bu *sartlar başı* / öz asġın tilep dünya kezgen kişi (3002)"

"negü tir eşit emdi *sartlar başı*/ ajun tezginigli ḫıtay arḳışı (5754)"

Physicians, on the other hand, are people who provide general information about human nature and temperament and offer advice on diseases and their treatments;

"negü tir eşitgil *otaçı sözi* / munıŋ maʿnisi uḳ tirilgil ḳozı (4631)"

Dream interpreters, on the other hand, are individuals who provide interpretations regarding the meanings of dreams, explaining them in terms of good or bad and offer information on what should be done when a dream is seen. In the text, dream interpretation is characterized as a science and there are also sections on dream interpretation taking place between Ögdülmiş and Odgurmış;

"negü tir eşitgil *muʿabbir ḥakim* / ayıtġu kerek er tüşer erse kim (6020)"

According to Toprak, following the reporting structures consisting of the adjectival phrases *şiʿr ayġuçı* (the one who recites poetry) and *beyt ayġuçı* (the one who recites couplets), Yusuf Khass Hajib consistently prefers to employ an aphorism, an idiom, a proverb, or his own poetry in order to enhance the credibility of his work and its impact on the reader. Following these attention-grabbing structures, the "importance of reading, understanding, and benefiting from" the exemplary word or poem to be presented is also explicitly emphasized (Toprak, 2022, p. 12). Poets are individuals who arrange words alongside meaning and who possess the authority to issue direct commands regarding various subjects within the text;

"negü tir eşitgil bu *şiʿr ayġuçı* / sözüg maʿni birle tizip ḳoḍġuçı (1620)"

"negü tir eşitgil bu *şiʿr ayġuçı* / ikigü yaraşsa asıġ yir tuçı (3211)"

"negü tir eşitgil bu *beyt ayġuçı* / oḳıġıl açılġay taşı hem içi (2657)"

"negü tir eşitgil bu *beyt ayġuçı* / eşitgil munı sen aya bilgüçi (2922)"

Knowledge and intellect were not utilized merely as concepts that should exist in an ideal human being, but they also came to the forefront with their commanding nature when appropriate. These two concepts rank first among the competencies that both the state and the individual must possess. Knowledge and intellect, when employed as a commanding power, do not differ from the political authorities who hold a voice in state administration. According to the Kutadgu Bilig, one must be intelligent/wise to make good choices and knowledgeable to achieve good things. In state administration as well, being knowledgeable and intelligent ranks first among the competencies that rulers must possess.

Political and Administrative Authorities

The Kutadgu Bilig was penned as a book of government offering counsel on how an ideal state and governance should be. In the Kutadgu Bilig, alongside the practical recommendations and advice typically found in books of counsel and book of government, a wide spectrum of subjects ranging from moral philosophy to political philosophy, from social theory to epistemology, and even to metaphysics is addressed. The fact that the work was primarily written for top-tier state administrators and provides the khan with a detailed framework encompassing how the state should be governed, human archetypes and how to establish relationships with these types, demonstrates that Yusuf Khass Hajib took political knowledge into consideration within this framework (Türker, 2019, p. 228-29). In the Kutadgu Bilig, alongside political counsel, the aim is to explain the essence of the state and law and to put forth a philosophy of governance. In the work, which provides directives on how the hierarchical order in state administration should be structured, the primary objective is the creation of an idealized scheme of governance. Dilâçar noted that while writing the Kutadgu Bilig, Yusuf of Balasagun adhered strictly to ancient Turkic traditions in the realm of law

and governance and composed his work as a book of törü (customary law) and law (Dilâçar, 2020, p. 29). For this reason, *köni törü* (just/correct law) forms the foundation of the work, and the goal is to govern with justice and correct law, following the path of tradition.

It is noteworthy that the political and administrative authorities attested following the phrase *Negü tir eşit(gil)* refer to figures who hold significance in the history of the Turkish administrative system. İnan noted that Yusuf Khass Hajib was highly knowledgeable about pre-Islamic Turkish thinkers; that he transmitted numerous aphorisms, recommendations and counsels from the Turkish elders, physicians and commanders of the ancient era, yet their names were withheld and only their tribes or professions were pointed out (İnan, 1991, p. 39). In relation to this subject, the findings of Barutcu Özönder are significant:

Yûsuf, in his work, chose to strengthen this Turkic sovereign knowledge and thereby become more effective by mostly having ancestors in the ranks of *ḫan* (khan), *beg* (bey/lord), *buyruḳ* (command), *erkin* (chief/governor), *atlıġ* 'prominent figure' and *biliglig* 'knowledgeable' utter his counsels or messages -more accurately, his knowledge regarding the sovereign kut (divine mandate/fortune). Furthermore, it is not known who those whose words are cited were, or whether they were characters created within the fiction of the work; however, when looking at both the content of the words attributed to them and the positions held within the Turkic administrative organization by those bearing these names and titles, these words are of a value that provides an insight into the roots of the social and political-administrative life of eleventh-century Turkdom (Barutcu Özönder, 2017, p. 23).

In the text, the names of the political and administrative authorities featuring in the couplets containing the expression *Negü tir eşit(gil)* do not appear directly, with the exception of *Toŋa Alp Er*; these authorities are designated as *Ötüken begi* (the lord of Ötüken), *böke yawġusı* (the yabghu of the hero/dragon), *ıla atlıġı* (the prominent one of Ila), *ıla beg sözi* (the word of the lord of Ila), *ıla sır teŋi*, *ıla erkini* (the governor of Ila), *il kend begi* (the lord of the state-city), *uluġ kend begi* (the lord of the great city), *uç ordu begi* (the lord of the frontier military), *uç ordu ḫanı* (the khan of the frontier military), *bügü bilge beg* (the wise scholar lord), *bügü ilçi beg* (the scholar envoy lord), *ajunçı beg er* (the ruler lord of the world), *buḍun begi* (the lord of the society), *törülüg kişi* (the person possessing customary law), *bilge öge* (the wise counselor), *sü başlar er* (the man who commands the military), and *yaġıçı kür er* (the brave warrior).

Undoubtedly, the most remarkable of these couplets is the example where *Toŋa Alp Er* is attested. According to Barutcu Özönder, Yûsuf equates Toŋa Alp Er with the ruler of the world whom the 'Tejiks' (Persians) call Afrâsiyâb, and identifies him as the most well-known and famous among the Turkic lords, whom he regards as the best among the world's rulers (Barutcu Özönder, 2017, p. 21). Consequently, utilizing the authoritative power of such an important figure in Turkic history to deliver counsel through his own words is noteworthy;

"negü tir eşitgil *toŋa alp erig* / bilip sözlemiş kör bu öt saw erig (5861)"

In another couplet, the *Ötüken begi* (the lord of Ötüken), who is experienced and speaks with deliberation, is attested. The fact that Yûsuf attributes the words regarding how a ruling dynasty can emerge and be sustained to the Ötüken begi can also be understood as an indication that he preserved the historical connection between the Ashina lineage and Ötüken as part of his knowledge. (...) Yûsuf adopted the Ötüken begi, characterized as 'the one who speaks by testing his words and consulting his intellect,' as a reference and counseled the ruler to 'listen to what he says' (Barutcu Özönder, 2017, p. 22-24). Although there is no reference in the text identifying the specific identity of the Ötüken begi, it is certain that he is attested as a wise, trustworthy and political authority;

"negü tir eşitgil *ötüken begi* / sınap sözlemiş sözni yetrüp ögi (1962)"

Another witness/authority is the *yawġu* (yabghu), who holds the highest status after the beylik and rises from the ranks of the common people. In this phrase, attested in the examples as *böke yawġusı*, *yawġu* is characterized by the word *böke*, which means "great serpent/dragon." The fact that a snake -which is terrifying, intimidating and in some species venomous- qualifies an administrative figure moves the possessed authority onto a more serious and rigid ground. This individual has spread his fame across the world through his intellect;

"negü tir eşitgil *böke yawġusı* / uḳuş birle yaḍmış ajunḳa küsi (5043)"

"negü tir eşitgil *böke yawġusı* / bayusa baş egmez buḍun yuwġası (5523)"

The other witnesses/authorities in the text are those designated as *ıla atlıġı* (the prominent one of Ila), *ıla beg sözi* (the word of the lord of Ila), *ıla sır teŋi* and *ıla erkini* (the governor of Ila), and their common point of convergence is the location of Ila. The word Ila appears in the Dîvânu Lugâti't-Türk as "the river considered the Oxus (Amu Darya) of the Turkic lands, along whose two banks the Yaghma, Tokhsi and a section of the Chigil tribes settled" (Ercilasun & Akkoyunlu, 2018, p. 656). These authorities are figures who achieved renown, became legendary, were well-versed in the protocols of governance and whose counsels must be followed;

"negü tir eşitgil *ıla atlıġı* / tapuġun beḍümiş kişi ḳutluġı (841)"

"negü tir eşitgil *ıla beg sözi* / sözi maʿnisi ol sözüŋke tözi (1779)"

"negü tir eşitgil *ıla sır teŋi* / idi eḍgü yaŋ bu bitig söz yaŋı (2696)"

"negü tir eşitgil *ıla erkini* / tapuġçı törüsin ayur kör anı (4752)"

There are also other witnesses/authorities in the text bearing the titles *il kend begi* (the lord of the state-city), *bügü il begi* (the wise scholar lord of the province) and *uluġ kend begi* (the lord of the great city). These lords who govern realms and countries are figures who understand the meaning of intellect and knowledge, who stand at the head of the people and represent the best of humanity and who administer the state and possess a thorough understanding of all matters;

"negü tir eşitgil bu *il kend begi* / uḳuşḳa biligke yetürmiş ögi (216)"

"negü tir eşitgil bu *il kend begi* / ajun başlap ilke yetilmiş ögi (3460)"

"negü tir eşitgil *bügü il begi* / budun başlaġuçı kişide yigi (1076)"

"negü tir eşitgil *uluġ kend begi* / ḳamuġ iş içinde yetürmiş ögi (5354)"

Other witnesses/authorities identified in the couplets appear as *uç ordu begi* (the lord of the frontier military) and *uç ordu ẖanı* (the khan of the frontier military). These lords and khans are individuals who speak with knowledge and understanding, who are eminent among the public and represent the most upright of humanity and whose truthful words have spread far and wide;

"negü tir eşitgil *uç ordu begi* / bilip sözlemiş sözke yetrüp ögi (1594)"

"negü tir eşitgil *uç ordu ẖanı* / buḍunda talusı kişide çını (2966)"

"negü tir eşitgil *uç ordu ẖanı* / tözü ilke yaŋzap söz aymış köni (3815)"

"negü tir eşitgil *uç ordu ẖanı* / at eḍgü tile ay ölügli ḳanı (5569)"

Apart from these, there are also authorities identified as *bügü bilge beg* (the wise scholar lord) and *bügü beg* (the scholar lord). It is expected that one acts in accordance with the words of these lords, who laid the foundations of the state and are wise rulers and scholars;

"negü tir eşitgil *bügü bilge beg* / bu söz işke tutsa saŋa bolġa yig (2513)"

"negü tir eşitgil *bügü beg tili* / bu beglik işiŋe ol urmış ulı (3029)"

On the other hand, the authorities attested in the text as *buḍun başçısı* (the leader of the society) and *buḍun begi* (the lord of the society) are intelligent and perceptive individuals who stand at the head of the public and govern them, who execute every task only after thorough investigation and who spread their renown across the country through their justice. In addition to this, a lord who governs the people is attested as *ajunçı beg er*;

"negü tir eşitgil *buḍun başçısı* / törü birle ilde yaḍıġlı küsi (5287)"

"negü tir eşitgil bu *buḍun begi* / sınap sözlemiş sözni yetlip ögi (6138)"

"negü tir eşitgil *ajunçı beg er* / buḍun başlaġuçı biliglig yig er (2602)"

Another important witness/authority appears as *ilçi başı* (the head of the realm), who has experienced both good and bad. The other witnesses come across as *ilçi bügü* (the scholar-envoy/wise guide of the realm) and *bügü ilçi beg* (the scholar-envoy lord), who are wise scholars and rulers, who administer the country and who guide the affairs of governance;

"negü tir eşitgil ay *ilçi başı* / sınap eḍgü isiz keçürmiş yaşı (4197)"

"negü tir eşitgil kör *ilçi bügü* / bügü sözlerin bulsa aş teg yigü (2424)"

"negü tir eşitgil *bügü ilçi beg* / bu beglik işini bilir yolçı beg (5250)"

Another authority is attested as *törülüg kişi* (the man of law) and *törü birgüçi* (the lawgiver). The man of law is characterized as one who establishes the law, is responsible for administering the law, is esteemed everywhere and stands as the leader of the wise;

"negü tir eşitgil *törülüg kişi* / törülüg kişi boldı il tör başı (2196)"

"negü tir eşitgil *törülüg kişi* / otundın yıramış uḳuşluġ başı (4290)"

"negü tir eşitgil *törü birgüçi* / törü birle beglik işin itgüçi (4082)"

Under this heading, the authorities discussed thus far include figures such as the ruler and lord, who represent the actual source of command and possess the authority to issue direct commands. The authoritative power of these individuals has been granted to them directly by customary law. In addition to these, there are also individuals who act under the authority delegated to them by a higher will and who convey, enforce, or merely execute commands. In the examples containing the expression *Negü tir eşit(gil)*, these figures have been identified as *öge* (counselor), *sü başlar er* (the man who commands the military), *yaġıçı kür er* (the brave warrior), and *tapuġ ḳılġuçı* (servant). The point that warrants attention here is that the counselor, the man who commands the military and the soldier-the brave warrior are capable of both receiving commands from the upper echelon and issuing commands to the lower echelon; conversely, while the servant category is strictly obligated to receive a command and execute it, the likelihood of their issuing a command to anyone else within the administrative scheme is highly improbable. Nevertheless, servants situated at the lowest echelon might have the capacity to issue commands to one another among themselves, depending on their respective ranks.

The counselors appearing as *bilge öge* (the wise counselor) and *kiŋeşçi öge* (the deliberating counselor) are highly intelligent individuals who guide the ruler in every matter and engage in significant consultations with him;

"negü tir eşit emdi *bilge öge* / biligsiz uḳup emdi boynuŋ ege (1754)"

"negü tir eşitgil *kiŋeşçi öge* / kiŋeşte töker begke yünçü üge (2935)"

"negü tir eşitgil *öge buyruḳı* / unıtma munı sen biti hem oḳı (2941)"

The *sü başlar er* (military commander), on the other hand, refers to those who stand at the head of the military, sacrifice their lives when necessary and carry out the commands of the lord;

"negü tir eşitgil bu *sü başlar er* / tiriglik ıdıp beg işin işler er (5461)"

The soldiers in the military, defined as *yağıçı kür er* (the brave warrior), *urup yigli er* (the warrior who strikes and wins), *yağı sançmış er* (the warrior who has routed the enemy), *ḳarışġan kür er* (the brave warrior who engages in battle), *yağılıġ kişi* (the person at war/soldier) and *yağılamış er* (the warrior who has battled the enemy), are resilient and valiant individuals who defeat the enemy, fight bravely, and earn their living through this profession;

"negü tir eşitgil *yağıçı kür er* / bu saḳlıḳ bile öz yağısın urar (2019)"

"negü tir eşitgil *urup yigli er* / urup al ay alp er yana erke bir (2052)"

"negü tir eşitgil *ḳarışġan kür er* / seringil seringen yağısın urar (2379)"

"negü tir eşitgil *yağılıġ kişi* / yağı birle urşu tükemiş yaşı (3400)"

"negü tir eşitgil *yağılamış er* / yağısı özele elig bulmış er (4261)"

Those tasked with serving, who appear as *tapuġ ḳılġuçı* (the servant) and *tapuġ ḳılmış er* (the man who has rendered service), are individuals who mount the steed of fortune due to their service, attain their desires thanks to their devotion, organize the affairs of the court/gate according to customary law and receive appreciation from the lord through their service;

"negü tir eşit bu *tapuġ ḳılġuçı* / tapuġ birle devlet atın mingüçi (1608)"

"negü tir eşitgil *tapuġ ḳılġuçı* / törü birle başlap ḳapuġ tüzgüçi (4170)"

"negü tir eşitgil *tapuġ ḳılmış er* / tapuġ birle begde ağır bolmış er (2569)"

"negü tir eşitgil *tapuġ ḳılmış er* / tapuġ birle arzu tilek bulmış er (946)"

Political and administrative authorities consist of rulers and lords who have a say in state governance and to whom the power of command is directly granted; they also comprise authorities within the state hierarchy who can receive commands from superiors and issue them to lower echelons, as well as those whose sole duty is to receive and execute commands. For effective state governance, all echelons in the hierarchy must be in harmony with one another, commands must be implemented, and an ideal state order must thus be established. In the examples containing the phrase *Negü tir eşit(gil)*, the directive/deontic power of political-administrative authorities is prominent. Following the command *Eşit(gil)* "Listen!", these attested authorities are expected to bring gravitas to the matter and to be more successful in achieving the intended outcome.

Moral and Spiritual Authorities

In the Kutadgu Bilig, the temperament, behavioral patterns and spiritual qualities that an ideal human being ought to possess are treated in detail. Above all, a person's possession of good and beautiful morals and virtue is among the most important characteristics that render them superior. In this work, the concepts of politics and ethics should not be considered independently of each other. Indeed, the criterion of being of good moral character lies at the very foundation of the individual who conducts politics and governs the state. A ruler/lord who does not possess good morals cannot be expected to govern the state properly, and first and foremost, to be just. The solid character, good temperament, behavioral patterns and strong spirituality possessed by an individual permeate every area of their life. In the Kutadgu Bilig, individuals are frequently counseled to possess noble virtues. Anyone not adorned with a good virtue remains incomplete, no matter how elevated their rank may be; their attainment of fulfillment occurs only by clothing themselves in beautiful merits.

The individual identified as *köni ḳılḳlıġ er* or *erdemlig er* (the upright-natured and virtuous person) attains their desires and wishes and achieves all the blessings of the world. The person characterized as *uwutluġ*, *ḳılḳı arıġ*, *ḳılınçı silig*, or *ḳılḳı amul* (the modest/shame-possessing, pure-tempered, refined-behaved, and calm-natured person) always acts with wisdom and compassion;

"negü tir eşitgil *köni ḳılḳlıġ er* / köni ḳılḳı bolsa ajun bütrü yir (2863)"

"negü tir eşitgil kör *erdemlig er* / bu erdem bile er tilek arzu yir (3420)"

"negü tir eşitgil *uwutluġ* tüzün / saŋa ötler emdi bağırsaḳ özün (2204)"

"negü tir eşitgil ay *ḳılḳı arıġ* / bu ödlek oḳı birle köŋli balıġ (5430)"

"negü tir eşitgil ay *ḳılḳı amul* / bayat ḳullarıŋa bağırsaḳ köŋül (6261)"

"negü tir eşitgil *ḳılınçı silig* / uḳuş birle işke yetürmiş elig (6330)"

Being compassionate and sincere is the pinnacle of humanity and the tongue and heart of these individuals are as one. The person designated as *bağırsaḳ kişi* (the compassionate person) is always affectionate toward their relatives and kin and is a person of piety (takva);

"negü tir eşitgil *bağırsaḳ kişi* / bağırsaḳlıḳ ol kör kişilik başı (1357)"

"negü tir eşitgil *bağırsaḳ kişi* / bağırsaḳlıḳı kör sözine tuşı (5543)"

"negü tir eşitgil *bağırsaḳ sözi* / bu söz işke tutġıl ay ajun tözi (2758)"

"negü tir eşitgil *bağırsaḳ ḳadaş* / yaḳınlıḳ ulaġlı köŋüldeş adaş (3299)"

Those characterized as *alçaḳ amul* or *kişi alçaḳı* (the humble and calm person / the humblest of people) counsel humility, keeping one's tongue in check and speaking with moderation and forethought;

"negü tir eşitgil kör *alçaḳ amul* / ne eḍgü bolur erke ḳoḍḳı köŋül (2231)"

"negü tir eşitgil *kişi alçaḳı* / köŋül til kiçig tut ay er ḳıwçaḳı (2477)"

Other virtues expected of individuals are to be a *vefalıġ kişi*, *tusulur kişi*, or *köŋli yaḳın* (a loyal, beneficial, and warm-hearted person). Being loyal and beneficial to other people is characterized as the pinnacle of humanity;

"negü tir eşitgil *vefalıġ kişi* / vefa ol kişike kişilik başı (2040)"

"negü tir eşitgil *tusulur kişi* / tusulur kişi ol kişide başı (5729)"

"negü tir eşitgil ay *köŋli yaḳın* / kişilik ḳılığlı bağırsaḳlıḳın (5795)"

Those characterized as *köni sözlüg er* and *köni köŋli tüz* (the truthful-spoken and honest/upright-hearted) are individuals who adopt goodness through all their behaviors and internalize these as habits from an early stage;

"negü tir eşitgil *köni sözlüg er* / kiçigde oḍunmış yiti közlüg er (1369)"

"negü tir eşitgil *köni köŋli tüz* / köŋül til ḳılınçı ḳamuġ ḳılḳı uz (5509)"

The person defined as *kişi eḍgüsi* (the good person) is someone who possesses intellect and understanding, has gained fame and renown through goodness, whose hallmark is humanity and who is renowned for uprightness;

"negü tir eşitgil *kişi eḍgüsi* / ḳalı teŋlemiş teg uḳuş belgüsi (2838)"

"negü tir eşitgil *kişi eḍgüsi* / bu eḍgü bile yaḍmış atı küsi (3429)"

"negü tir eşitgil *kişi eḍgüsi* / kişilik bolur çın kişi belgüsi (5787)"

"negü tir eşitgil *kişi eḏgüsi* / könilik bile ḫalḳḳa yaḏmış küsi (5891)"

The person defined as *közi toḳ kişi* (the content person) is the leader of the generous and the richest of individuals in humanity; they guide those who are stingy;

"negü tir eşitgil *közi toḳ kişi* / tuz etmek iḏisi aḳı er başı (1191)"

"negü tir eşitgil *közi toḳ kişi* / közi toḳ kişi boldı baylar başı (2614)"

"negü tir eşitgil *közi toḳ kişi* / bu köz toḳluḳı ol bu baylıḳ başı (5385)"

The person defined as *kişi öḏrümi* (the distinguished/elite human being) is someone who returns loyalty for loyalty, acts with humanity in response to humanity, and whom the ruler elevates day by day;

"negü tir eşitgil *kişi öḏrümi* / kişi öḏrümi hem buḏun köḏrümi (1689)"

"negü tir eşitgil *kişi öḏrümi* / uruġ kesmegüke kisi ol emi (3372)"

In the work, frequent references are made to devout, God-fearing individuals who safeguard themselves by steering clear of what religion forbids and who adhere to its prohibitions. The person described as *saḳınuḳ kişi* (the pious/God-fearing person) refers to those who are always at the forefront, have disciplined their carnal soul (nefis), act with prudence in all their endeavors, have awakened from the slumber of heedlessness, have strengthened their spirituality and are rich in heart. The foremost among the pious is the person who truly seeks a lawfully earned (helal) morsel and consumes only what is *helal*;

"negü tir eşitgil *saḳınuḳ kişi* / saḳınuḳ kişi ol kişiler başı (1063)"

"negü tir eşitgil *saḳınuḳ kişi* / hava birle bolmaz bütün din işi (3343)"

"negü tir eşitgil *saḳınuḳ başı* / bu dünya işindin saḳınmış kişi (3566)"

"negü tir eşitgil *saḳınuḳ başı* / ḳamuġ türlüg iştin saḳınmış kişi (4406)"

"negü tir eşitgil *ḫalal yigli er* / saḳınuḳ başı çın ḫalal tigli er (5349)"

Those identified as *özin basmış er*, *özin tutmış er*, and *özin bilmiş er* (the self-controlled and self-aware person) are individuals who live in peace and tranquility, have disciplined their carnal soul (*nefis*), possess proper manners and etiquette, keep their tongue in check and allow their intellect to override their desires and caprices;

"negü tir eşitgil *özin basmış er* / hava boynı yençip özin tutmış er (3639)"

"negü tir eşitgil *özin tutmış er* / tilin bek tutuġlı bilig bilmiş er (4333)"

"negü tir eşitgil *özin bilmiş er* / ḫavasın uḳuşḳa bulun ḳılmış er (5411)"

Those characterized as *köŋli süzük*, *süzülmiş kişi*, and *köŋli yaruḳ* (the pure-hearted and enlightened person) are honest in all their endeavors and have truly attained closeness to God;

"negü tir eşitgil ay *köŋli süzük* / ḳamuġ iş içinde ay köŋli tüzük (3085)"

"negü tir eşitgil *süzülmiş kişi* / iḏisi bile çın tüzülmiş kişi (4795)"

"negü tir eşitgil ay *köŋli yaruḳ* / munıŋ maʿnisi kör bu sözke anuḳ (5599)"

Those characterized as *oḏulmış kişi*, *oḏunmış kişi*, and *köŋli oḏuġ* (the person awakened from the slumber of heedlessness) are individuals who fully comprehend the true nature of death, feel remorse for having spent their lives as if in a dream, enter the straight path, are cleansed of all uncertainties and possess an awakened heart;

"negü tir eşitgil *oḍulmış kişi* / ölümüg uḳup yetrü bilmiş kişi (1177)"

"negü tir eşitgil *oḍunmış kişi* / oḍunmışta kidin ökünmiş kişi (1398)"

"negü tir eşitgil *oḍunmış kişi* / ḳamuġ bulġanuḳtın süzülmiş kişi (3632)"

"negü tir eşitgil ay *köŋli oḍuġ* / yağı yası tegrüp toḳımış yoḍuġ (4189)"

Those characterized as *ölügli tirig*, *ölügli ök er*, and *ölügli kişi* (the dying/those about to die) are individuals who offer counsel by drawing lessons from their own state and who depart from this world with remorse;

"negü tir eşitgil *ölügli tirig* / ölürde birip bardı öt saw erig (1447)"

"negü tir eşitgil *ölügli ök er* / ölümke ökünüp ulıġlı bek er (1514)"

"negü tir eşitgil *ölügli kişi* / ölürde ulıp yirke çalmış başı (6177)"

In the Kutadgu Bilig, there are numerous couplets referencing being a good person and leaving a good name behind after death. The foundation of being a good person lies in possessing beautiful morals and various virtues. As long as these exist, eternal happiness comes to human beings and the person who departs this world leaving a good name does not feel remorse. It would be fitting to summarize this perspective with the couplet *kerek miŋ yaşaġıl kerek on sekiz / özüŋ ölgü eḍgü atıŋ ḳoḍġıl iz* (4818), which translates to: 'Whether you live a thousand years or eighteen, one day you shall die; strive to leave a good name as your legacy.' In the Kutadgu Bilig, moral and spiritual authority also constitutes the source and foundation of political and administrative authorities. According to the Kutadgu Bilig, an individual who does not possess moral and spiritual virtues cannot be expected to have a say in state administration.

Conclusion

This study has focused on the modality-authority relationship of the expression *Negü tir eşit(gil)* in the Kutadgu Bilig. According to Palmer's classification, the expression *Negü tir eşit(gil)* has been associated with the *commissive* category -one of the domains of deontic modality- and the category of *imperative*, which is evaluated alongside it. According to Palmer's definition, the imperative, which is directly related to deontic modals and issued to the addressee without an intermediary, contains the strongest directives. In the expression *Negü tir eşit(gil)*, the imperative is directed at the second person and consists solely of the verb *eşit(gil)*. This situation exemplifies the purest form of the imperative. In the continuation of this expression, context-dependent directives regarding the relevant subject are given to the listener. The individuals issuing these are authorities who instill confidence in the listener and whose words are truly listened to. By delegating the speech to others, Yusuf Khass Hajib has enhanced the gravity of the directives given while also keeping the dialogues more vivid in accordance with the content of the text.

The sources of authority in sentences containing the expression *Negü tir eşit(gil)* have been examined under three categories: *Knowledge and Reason Based Authorities*, *Political and Administrative Authorities* and *Moral and Spiritual Authorities*. *Knowledge and Reason Based Authorities* derive their power directly from the concepts of knowledge and reason; while the importance of these two concepts is emphasized, the virtues of knowledgeable and wise people are conveyed to the listener. While the listener is expected to act with knowledge and reason, directives are issued asserting that these are indispensable virtues a human being must possess. *Political and Administrative Authorities* derive their power from politics and the privileges they gain from the state hierarchy. These individuals are authorities who emphasize that they govern society by virtue of their knowledge and reason, who elevate the concepts of justice and uprightness, who understand the importance of the customary law and who convey that one must act in accordance with these principles. Because they possess these merits, they are active in state administration and hold a high

position before society. *Moral and Spiritual Authorities*, on the other hand, derive their power from the virtues they possess, the ideal qualities a human being should have, and distinguished behaviors on a spiritual and inner dimension. By making reference to individuals who are good, honest, merciful, loyal, truthful-spoken, content-eyed, pious and awakened from heedlessness, they expect the listener to be likewise.

In conclusion, this study has determined the modality value of the expression *Negü tir eşit(gil)* according to Palmer's (2001) model and identified the attributes of the authority groups included within the semantic field of deontic modality, their expectations from the listener and the concepts with which they intersect. It has been established that, in alignment with the content of the text, these authorities are shaped around the axes of *knowledge-reason*, *politics-hierarchy*, and *morals-spirituality*. Modality, which expands the horizons of the world of thought and constitutes an element of the deep structure in language, is a concept well-suited for multifaceted analyses, even when centered solely around a restricted expression like *Negü tir eşit(gil)*. It is hoped that this diachronic study will provide a necessary contribution to the literature on Turkish modality. On the other hand, many works from both the historical and contemporary periods of the Turkish language await researchers for further modality analyses.

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

ANKARA SCIENCE UNIVERSITY

Yükümlülük Kipliği Bağlamında Negü Tir Eşit(gil) İfadesi

Giriş

En yaygın anlamıyla bir önermedeki konuşucunun ruh durumunu yansıtan kiplik kavramının kökeni, mantık ve felsefe disiplinlerine dayanır. Kipliğin dil bilimsel çalışmalarda ele alınmaya başlanması ve modern kiplik kuramlarının sistematikleştirilmesi ise yakın tarihlere dayanır. Kiplik, Türkiye Türkolojisi için yeni sayılabilecek bir kavram olmakla beraber son yıllarda konu üzerine yapılan hem eş hem de art zamanlı çalışmaların sayısının artmaya devam ettiğini belirtmek gerekir. Kiplik kuramcıları çeşitli sınıflandırmalar yapsa da kiplik genel olarak *bilgi kipliği* ve *yükümlülük kipliği* olmak üzere iki kola ayrılmıştır. Çalışmamızın konusu olan yükümlülük kipliği, *bir otoritenin dinleyiciye yönelik çeşitli yaptırımlarda bulunmasını* hedefler. Bu kiplik türünde otoritenin dayattığı *emir, zorunluluk, gereklilik, izin* vb. ifadelerin dinleyiciyi harekete geçirmesi beklenir.

Kutadgu Bilig yazıldığı dönem, yazılış amacı, taşıdığı dil özellikleri, işlediği konuların nitelikleri, metin kurgusunun derinliği, sembolik kahramanlar, onların temsil ettikleri kavramlar ve verilmek istenen öğretiler bakımından son derece önem teşkil eden manzum ve didaktik bir eserdir. İdeal bir devlet-yönetim düzeninin nasıl olması gerektiği, bilgi/akıl kavramları merkeze alınarak anlatıldığı için siyasetname türüne örnek gösterilebilir. Eserde öğretici ve yol gösterici bir üslubun benimsenmesi, devlet ve yönetimdeki önemli şahsiyetlerin varlığı, yönetim şemasındaki üst-ast yerleşimler, metnin otoriter bir düzen etrafında kurulduğunun göstergesidir. Bir otoritenin etrafında şekillenen toplumsal düzenin nasıl olması gerektiğine odaklanan bu eserin yapısında öğütler ön plana çıkmaktadır. Eserin baskın şekilde öğretici ve felsefi bir üslupla kaleme alınması, özellikle ikili diyaloglardan meydana gelmesi, hikâyenin dinamik bir söylemle kurgulanması söz konusudur. Bu durum, kiplik kavramı açısından işlenebilmesi için uygun bir metin yapısına ve söylem özelliklerine sahip olduğunu göstermektedir. Kutadgu Bilig bir öğüt kitabıdır, öğüt için en çok kullanılan fiil kipi de emirdir. Bundan dolayı emir şekli çok geçer; arka arkaya ve küçük cümleler hâlinde sıralanır (Ercilasun, 2020, s. 188). Çalışmamızın konusu olan *Negü tir eşit(gil)* ifadesi de emir kipinin işaretlendiği ve devamında bağlama yönelik otoritelerin konuşturulduğu bir yapıdır. Bu çalışmadaki öncelikli amaç, Kutadgu Bilig'de sıkça tekrarlanan *Negü tir eşit(gil)* ifadesini Palmer (2001) modelinin yükümlülük kipliği sınıflandırmasına göre değerlendirmektir. Ardından ifadenin devamında kullanılan otorite kaynaklarının tespitini yapmak ve bu otoritelerin sahip olduğu niteliklere göre gruplara ayırmaktır. Böylece *Negü tir eşit(gil)* ifadesinin kiplik değeri belirlenmiş ve söz konusu otoritelerin hangi tür niteliklerle bağdaştırıldığı saptanmış olacaktır.

Palmer (2001)'e Göre Yükümlülük Kipliği ve Emir Kategorisi

Palmer, kiplik kuramcıları arasında önemli bir yere sahiptir ve onun sınıflandırması literatürde kilometre taşı niteliğindedir. Bunun sebebi ise kipliği tipolojik bir yaklaşımla ele alması, kipliğin tanımı ve sınırlarının belirsizliğine rağmen dünya dilleri için ortak bir kiplik sınıflandırması

yapma girişimidir. Öte yandan bilgi kipliği ve yükümlülük kipliği sınıflandırması, kendisinden sonra gelen kuramcıları ve çalışmaları da etkilemiştir.

Palmer (2001) kipliği, *önerme kipliği* ve *eylem kipliği* şeklinde iki ana başlıkta değerlendirmiştir. Bu sınıflandırmaya göre dışarıdan gelen dayatmalardan/direktiflerden oluşan yükümlülük kipliği, eylem kipliğinin alt başlığındadır ve *izin, zorunluluk*, *buyrum* ulamlarını kapsamaktadır. Bir otoritenin dinleyiciye izin ve buyruk/emir vermesi, dinleyiciyi harekete geçirmesi ön plandadır. Palmer, eylem kipliği kategorisinde değerlendirdiği *emir kipini* (imperative) doğrudan yükümlülük kipselleriyle ilişkilendirir. Doğrudan yönlendirici olan ve emri ifade eden bu kip türü genellikle en güçlü direktif olarak kabul edilir. Otorite sahibi birinden geldiği için *İçeri gir!* örneğinde olduğu gibi dinleyici tarafından uyulması beklenen bir direktifin varlığı söz konusudur (Palmer, 2001, s. 80). Palmer, konuşmacının konuşma eylemi sırasında fiilen emir verdiği için emir kipinin eylemsel ve öznel olduğunu da belirtir. En güçlü direktifleri içeren *emir,* dinleyicinin harekete geçmesini talep eder ve bu talep için arada *rica, öneri/tavsiye* gibi herhangi bir ara katman yoktur. *Kitabı hemen oku!* örneğinde olduğu gibi en saf hâliyle emrin yalnızca kendisi vardır ve ikinci şahsa yani doğrudan muhatabına yöneliktir. Emir kipinde genellikle konuşucunun dinleyici üzerinde hiyerarşik, sosyal, statüsel vb. bir otoriteye-üstünlüğe sahip olması beklenir.

Negü Tir Eşit(gil) İfadesinin Kiplik Değeri

Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig'de sıkça kullandığı bu ifadenin amacı, anlatımı daha fazla kuvvetlendirmek ve pekiştirmek, verilmek istenen mesajı daha ciddi bir zemine taşımak, dinleyicinin dikkatini çekmektir. Bu ifadenin metindeki önemi bir sonraki söze açılan kapının anahtarı olarak nitelendirilebilir. Metnin birçok yerinde tekrarlanan *Negü tir eşit(gil)* ifadesi genellikle devamında yükümlülük bildiren cümlelerle, atasözleri ve deyişlerle tamamlanmıştır. Bu ifadenin anlatımı bölmesinin nedeni ise sözü, otorite sahibi ve herkesçe tanınma ihtimali yüksek olan önemli bir şahsiyete devretmektir. Böylece anlatılmak istenen konunun ya da durumun dinleyiciyi ikna edebilmesi için sözüne ve düşüncesine itibar edilen, tecrübe ve saygınlık sahibi, bilgelik seviyesi yüksek olan bir kişi devreye girer. Bu kişi dinleyicinin dikkatini canlı tutmak, aynı zamanda metnin didaktik yapısını daha üst bir zemine taşımak için ideal bir kimlikte ve karakterde olmalıdır.

Negü tir eşit(gil) ifadesinin kiplik değerine bakıldığında hem bilgi hem de yükümlülük kipliği alanına temas ettiği görülür. *Negü tir eşit(gil)* ifadesini günümüz Türkçesine "Ne der/söyler, dinle!" şeklinde aktarmak mümkündür. İfadedeki *ti-* "demek, söylemek" eylemi dinleyiciye yönelik bilgi aktarımı yapılacağının göstergesidir. Eylemdeki *-r* geniş zaman eki ise bilginin evrenselliğine, geniş çapta ve her devirde geçerli olabilecek bir gerçekliğin bildirimine vurgu yapar. Bilgi aktarımını yapanın, birinci kişilerden ziyade üçüncü kişiler olması da dikkate değerdir. Böylece bilginin kaynağı otorite sahibi olan başka birine atfedilir. Dolayısıyla kişinin kendi aktarımı ve bilginin öznelliği, yerini üst katmandaki bilgeye bırakarak bilginin nesnelliği ön plana çıkarılır. Kişinin öznel yargısını başkasına kabul ettirme ihtimali daha düşük olduğu için sözüne daha fazla itibar edilen biri tercih edilir. Bu durumda bilginin niteliği öznellikten nesnelliğe doğru geçiş yapar ve nesnel olan bilgi, dinleyicide daha geniş yankı uyandırır. *Eşit(gil)* ifadesinin günümüz Türkçesine aktarımı "dinle!" şeklindedir. Bu ifade doğrudan emir anlamı taşır ve "dinlemek, işitmek" eylemi dinleyiciye söz konusu eylemi görev olarak atfeder. Metinde hem *eşit* hem de *eşitgil* şeklinde iki tür kullanımı bulunan eylem, ikinci şahsa yönelik emir anlamı taşır. Dolayısıyla Palmer'in görüşü doğrultusunda *eşit(gil)* eylemi, emrin en saf ve katışıksız hâline örnek olarak gösterilebilir.

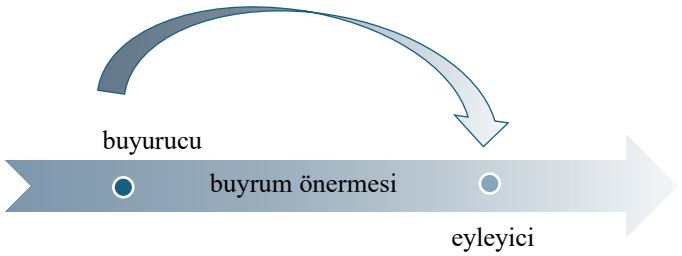
Metnin yazıldığı dönemde ikinci tekil şahıs emir kipinin hem eksiz hem de *-gıl/-gil* ekiyle yapıldığı bilinmektedir. Caferoğlu, Orhon ve Uygur Türkçesi devirlerinde de kullanılan bu ekin asıl olarak Karahanlı Türkçesi devrinde dile daha çok yerleştiğini aktarır. Karahanlı devri Türkçesinde ikinci şahıs emir kipinin daha elverişli bir çevre bulduğunu, yavaş yavaş şiir diline de yerleşmeye başladığını belirtir (Caferoğlu, 1971, s. 3). Erdal, *-gıl/-gil* ekinin genellikle ikinci tekil şahıs emir kipine eklendiğini ve vurgu için kullanıldığını bildirir. Ayrıca bu ekin muhtemelen *yap-* anlamına

gelen *kıl-* fiilinden geldiğini de ekler (Erdal, 2004, s. 351). Rentzsch, *-gıl/-gil* ekinin cümleye kibar bir teşvik tonu katan kipsel son ek olarak yorumlanabileceği, ancak bu bilgiyi doğrulamanın da zor olduğu görüşündedir (Rentzsch, 2015, s. 56). Johanson'un vurgulu ve yumuşatıcı öge olarak değerlendirdiği ve tekil emir kipinde sıkça kullanılan bu ek, aciliyet veya ısrar anlamında pekiştirme ifade eder: Orhon Türkçesindeki *Ber-gil!* "Ver!", Eski Uygur Türkçesindeki *Aya-gıl!* "Saygı göster!" ifadeleri buna örnek gösterilebilir (Johanson, 2021, s. 676).

Bu bilgilerden hareketle *Negü tir eşit(gil)* ifadesini yükümlülük kipliğinin güçlü anlam alanlarından biri olan *emir* kategorisinde değerlendirmek mümkündür. Emir ifadesiyle ilgili en kapsayıcı tanımlardan biri Aslan Demir'e aittir:

> Emir semantiği; biri buyurucu diğeri eyleyici olmak üzere en az iki kişili iletişim ortamında, yapılması istenen bir işin/gerçekleştirilmesi beklenen bir durumun buyurucudan eyleyiciye belirli bir otorite ile dayatıldığı; ileri derecede yönlendirici olan; buyurucunun, eyleyiciden toplumsal veya durumsal nedenlerle görece üstün olduğu, eyleyiciyi harekete geçirenin kendi arzu ve istekleri gibi iç dinamikler değil, buyurucudan ya da buyurucunun temsil ettiği kurumdan kaynaklanan dış dinamikler olduğu bir anlam alanıdır (Aslan Demir, 2008, s. 33).

Emrin temel bileşenleri buyurucu ve eyleyici olmakla birlikte ikisinin arasında hiyerarşi ve buyurucudan eyleyiciye yönelik bir dayatma vardır. Usta'ya göre emrin yapısı *otorite konumundaki buyuran* ya da *emir kaynağı, emrin eyleyeni, istek ihtiva eden önerme içeriği* olmak üzere üç ana bileşen etrafında değerlendirilebilir (Usta, 2016, s. 321). Sonuç olarak emir semantiğinin *buyurucu*, *eyleyici* ve *buyrum önermesinden* oluştuğu söylenebilir.

Şekil 1: *Emir Semantiğinin Ögeleri*

Negü tir eşit(gil) ifadesinde ikinci şahsa verilen emir, hiyerarşik olarak üst katmandaki buyurucudan alt katmandaki eyleyiciye doğru tek yönlüdür. Bu ifadenin kullanıldığı cümlelerdeki otorite kaynakları ise toplum tarafından tanınan, belirli bir saygınlığa erişen ve sözüne itibar edilen kişilerdir.

Negü Tir Eşit(gil) İfadeli Cümlelerde Otorite Kaynakları

Kutadgu Bilig'in üslubu üzerine detaylı bir çalışma yapan Toprak (2022) *Negü tir eşit(gil)* ifadesini, aktarım cümleleri kategorisinde değerlendirmiştir ve bu ifadeyle oluşturulan cümlelerin dolaysız aktarım türünü temsil ettiğini vurgulamıştır. Yusuf Has Hacip, söyleyeni vurgulamak için *Negü tir eşit(gil)* ifadesinin ardından sözü söyleyeni adıyla değil, olumlu sıfatlarla belirtir ve bu sıfatlar "özin kısgan, sınamış, bilig birgüçi" gibi olumlu insan tipini yansıtan söz gruplarından oluşur (Toprak, 2022, s. 11). Kutadgu Bilig'de konuşan kişiler, başkalarını tanık göstererek dinleyeni verdikleri bilgiye inandırmaya çalışırlar ve böylece konuşan kişi sözü başkasına devretmiş olur. Sözü devralan tanık ise kişinin verdiği bilgiyi kendi deneyimiyle onaylar, böylece konuşan kişi ayrı bir ses veya bakış açısıyla daha önce verdiği bilgileri hem doğrulatıp hem onaylatırken aktardığı bilgiler ise kabul ettirme ve dinleyicide durum değişikliği yaratma niyetiyle destek almış olur (Yaylagül Üstünel, 2020, s. 201). Bu tanıklar *Negü tir eşit(gil)* ifadesinden sonra konuşurlar ve genellikle konuyla ilgili

deneyim sahibi oldukları için dinleyici üzerinde otoriter bir duruş sergilemektedirler. Otorite sahibi tanıkların dinleyiciyi yönlendirme seviyesi ve konu üzerindeki ikna kabiliyeti, normal bir konuşana göre daha yüksektir. Bundan dolayı öğretici ve manzum bir metinde *Negü tir eşit(gil)* gibi dikkat cezbeden, dinleyicide merak uyandıran bir geçiş ya da aktarım ifadesinin sıkça kullanılması önem arz eder.

Kutadgu Bilig'de anlatıcının değiştirilmesi dinleyenin ikna edilmesi için edim bilimsel bir zorunluluktur (Yaylagül Üstünel, 2020, s. 202). Örneğin üst katmandaki hükümdar Kün Togdı'nın sık sık akıl danıştığı kişiler olan Ögdülmiş ve Odgurmış, alt katmanda oldukları ve ülkeyi yöneten bir hükümdara doğrudan emir veremeyecekleri için söz sırası onlara geldiğinde anlatıcıyı değiştirmek durumunda kalırlar. Böylece hükümdarı ikna edebilme potansiyeli kendilerine göre daha yüksek olan otorite sahibi bir tanık vasıtasıyla söylemek istediklerini kolay biçimde aktarabilirler.

Negü tir eşit(gil) ifadesindeki buyrum gücü, anlatılmak istenen konuyu ya da verilmek istenen mesajı daha kuvvetli bir zemine oturtur. Bu ifadedeki söylem gücünden dolayı belirli bir statüye ya da yetkinliğe sahip tanıkların otorite gücü de daha yüksek görünmektedir. Bu bağlamda *Negü tir eşit(gil)* ifadesinden sonra sözü devralan buyurucuların metin içinde genellikle birkaç kez tekrarlandığı tespit edilmiştir. Buradan hareketle *Negü tir eşit(gil)* ifadeli cümlelerdeki otorite kaynakları *Bilgi ve Akıl Temelli Otoriteler, Siyasi ve İdari Otoriteler, Ahlaki ve Manevi Otoriteler* olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. *Bilgi ve Akıl Temelli Otoriteler* kategorisinde metnin pek çok yerinde kullanılan ve aynı zamanda otorite kaynağı olarak tespit edilen bilgi ve akıl kavramları, ayrıca sahip oldukları bilgi ve akılla bir işte uzmanlaşan meslek erbapları incelenecektir. *Siyasi ve İdari Otoriteler* kategorisinde metnin siyasetname özelliği taşımasından dolayı devlet hiyerarşisindeki buyurucular değerlendirilecektir. *Ahlaki ve Manevi Otoriteler* kategorisinde ise ahlaki ve manevi erdem sahibi buyurucular incelenecektir.

Bilgi ve Akıl Temelli Otoriteler

Kutadgu Bilig'de bilgi (bilig) ve akıl (uḳuş), metnin bel kemiğini oluşturan kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yusuf Has Hacib'e göre akıl karanlık gecedeki bir meşaledir, bilgi ise insanı aydınlatan bir ışıktır. Başka bir beyitte ise insanın akıl ile kendini yükselttiği, bilgi ile büyüdüğü ve bu ikisi ile itibar gördüğü aktarılır. Bundan dolayı iki kavramın metinde birbirini tamamladığını, biri olmadan diğerinin de bir işe yaramayacağını belirtmek gerekir. Bazı beyitlerde vurgulanmaya çalışılan düşünce, bilgi ve hikmet sahibi şahısların ağzından aktarılmıştır ve bu kişiler o dönem için okuyucular tarafından bilgisine, hikmetine ve tecrübesine güvenilen kişilerdir. Yusuf Has Hâcib, okuyucunun dikkatini çekmek, söylenilenlerin önemini vurgulayıp tesirini arttırmak için "bilgili ve tecrübeli kişi nasıl söyler" anlamındaki mısraları bilinçli bir şekilde metnine yerleştirmiştir (Uçar, 2018, s. 110). Bu bilgili ve tecrübeli kişiler, bilgi ve akıldan aldıkları güç sayesinde dinleyiciler üzerinde otorite kurmuştur.

Negü tir eşit(gil) ifadesinden sonra bilgi ile donanmış, bilgi konusunda uzmanlaşmış, etrafına bilgi dağıtan ve veren otoriteler sıkça kullanılmıştır.

Bilgili olan (biliglig kişi) ve tecrübe ile ömrünü geçiren kişi, bilgili sözünün sevilen cana eş değer olması dikkat çekicidir;

"negü tir eşitgil *biliglig kişi* / ajunda sınayu yetilmiş yaşı (261)[2]"

"eşitgil negü tir *biliglig kişi* / biliglig sözi çın sewüg can tuşı (336)"

Bilgi bilen (bilig bilmiş er), hayatı deneyimleyen ve bilgiyle hürmet kazanmış kişilere atıf yapılır;

[2] Bu çalışmada Arat'ın "Kutadgu Bilig I: Metin" ve "Kutadgu Bilig II: Çeviri" adlı eserlerinden yararlanılmıştır. Parantez içindeki sayılar, Kutadgu Bilig'den alıntılanan beyitlerin numaralarını göstermektedir.

"negü tir eşitgil *bilig bilmiş er* / başında keçürmiş öküş yilmiş er (1955)"

"negü tir eşitgil *bilig bulmış er* / bilig birle ilde aġır bolmış er (5238)"

Bilgi veren (bilig birgüçi), bilgi ile ibadet eden, dünyanın hakiki değerini anlayan, nefsine hakim olan, nasihat veren, her şeyi sahip olduğu bilgi ve tecrübe ile ayırt eden kişilere değinilir;

"negü tir eşitgil *bilig birgüçi* / biligsizni bordın söküp tıḍġuçı (2095)"

"negü tir eşitgil *bilig birgüçi* / bilig birle ṭaʿat tapuġ ḳılġuçı (3222)"

"negü tir eşitgil *bilig birgüçi* / sınap eḍgü isiz kişig bilgüçi (3962)"

"negü tir eşitgil *bilig birgüçi* / bilig birle himmet ulu tutġuçı (5419)"

"negü tir eşitgil *bilig birgüçi* / bilig birle nefsig havaġ basġuçı (5473)"

"negü tir eşitgil *bilig birgüçi* / baġırsaḳ bu öt saw erig birgüçi (6081)"

Hem *bilgili* (biliglig) hem de *zeki* (tetig) olup bilgisiyle memleketin kıymetlisi olan kişiden bahsedilir;

"negü tir eşitgil *biliglig tetig* / biliglig tetig bilgi ilke itig (2167)"

Bilgili dilinin (biliglig tili) ve sözünün (biliglig sözi) kişileştirme yapılarak kullanıldığı beyitler de vardır;

"negü tir eşitgil *biliglig tilin* / iwe ḳılmış işler ökünçi yılın (631)"

"negü tir eşitgil *biliglig tilin* / saranlıḳ bile beg yiyümez ilin (3035)"

"negü tir eşitgil *biliglig sözi* / bilig ol kiterdeçi köŋül tozı (5980)"

Bilgi yönünden daha üstün olan otoritelerin *bügü* (bilgin)*, bilge* (geniş ve derin bilgi sahibi), *bilgi teŋiz/ögüz* (bilgisi deniz gibi derin) gibi tanımlamalarla kullanıldığı tespit edilmiştir. Hem *bilgin* (bügü) hem de *bilge* sıfatlarının bir arada kullanılması, ayrıca bir beytin diğerlerinden farklı olarak direkt emir vererek *Eşitgil* şeklinde başlaması dikkate değerdir;

"eşitgil negü tir *bügü bilge* teŋ / bu söz işke tutġıl aya ḳızġu eŋ (333)"

"negü tir eşitgil ay *bilge bügü* / biliglig sözi bolsa aş teg yigü (2785)"

Bilgin kişi hem tecrübe sahibi hem de akıllı olması yönünden yüceltilmiştir. Ayrıca bilginlerin söyledikleri sözlerin diğerlerine göre en temel ve esas sözler olması vurgulanmıştır;

"negü tir eşitgil sınamış *bügü* / sözüg sözlemegü eşitgü ögü (1913)"

"negü tir eşitgil uḳuşluġ *bügü* / bügüler sözin sözke ul tüp tigü (6061)"

Bilge kişinin şöhret sahibi olmasına ve çok şöhretli olan İranlı âlimlere atıf yapılmıştır;

"negü tir eşitgil ay *bilge* külüg / bu sözdin kötürgil özüŋke ülüg (1457)"

"negü tir eşitgil *tejik bilgesi* / tejik bilgeleri çawıḳar küsi (3265)"

Bilgisi deniz gibi derin olan, gönlü bilgiyle aydınlanan, akıllı ve sakin kişilerin sözlerine göre hareket edenlerin yüzlerinin güleceği ve mutlu olacakları belirtilmiştir;

"negü tir eşitgil ay *bilgi ögüz* / bilig birle köŋli yarunmış kögüz (2243)"

"negü tir eşitgil ay *bilgi teŋiz* / uḳuşluġ amul köŋli yüksek ediz (4998)"

"negü tir eşitgil ay *bilgi teŋiz* / bu söz işke tutġıl ḳızartġıl meŋiz (6002)"

Bilgi sayesinde pek çok deneyim ve tecrübeye sahip olan, özellikle yaşça büyük kişilere atıf yapılan beyitlerin sayısı da fazladır. Bunlar beyitlerde *sınamış kişi* (tecrübeli kişi), *sınamış ḳarı* (tecrübeli ihtiyar), *sınamış sözi* (tecrübeli sözü) şeklinde nitelendirilmiştir.

Tecrübeli ihtiyarın sözü, sözlerin mayası gibidir; tüm sözlerin doğduğu yerdir, kaynaktır. Tecrübelinin sözünün manasını iyi anlamak gerekir;

"negü tir eşitgil *sınamış ḳarı* / sınamış ḳarılar sözi söz ḳurı (723)"

"negü tir eşitgil *sınamış sözi* / anıŋ maʿnisi uḳ ay köŋli yazı (3323)"

Tecrübeli kişi işin aslını bilen, iyiyle kötüyü birbirinden ayıran, çok şeyleri deneyimleyen, işi daima olgunluğa erişmiş olandır;

"negü tir eşitgil *sınamış kişi* / sınamış kişiler bilir iş başı (1336)"

"negü tir eşitgil *sınamış kişi* / sınap eḍgü isizni bilmiş kişi (1616)"

"negü tir eşitgil *sınamış kişi* / başında keçürmiş yaşamış kişi (2088)"

"negü tir eşitgil *sınamış kişi* / sınamış kişiniŋ bışıġ ol işi (4480)"

Bilgiyi en çok deneyimleyen ve gelecek nesillere aktarılan *awuçġa sözi* (ataların sözleri) çok kıymetlidir. Bu sözler doğrudan öğüt niteliği taşıdığı için daha fazla kulak kesilmek gerekir;

"negü tir eşitgil *awıçġa sözi* / awıçġa sözin tut unıtma ḳozı (1638)"

"negü tir eşitgil *awuçġa sözi* / awuçġa sözi ol yigitler közi (2984)"

"negü tir eşitgil *awuçġa sözi* / awuçġa sözi tutsa açlur közi (4152)"

Tecrübeli kişilerin *ḳarı köklemiş* (saçı ağarmış)*, yetilmiş yaşı* (yaşça olgunluğa ermiş), *kökçin/örüŋ başlıġ er* (ak saçlı) şeklinde tanımlandığı örnekler de vardır. Bunlar tecrübe ile anlayıp bilerek söyleyen, doğru ve dürüst davranan, dünyada çok yaşamış ve görmüş kişilerdir;

"negü tir eşitgil *ḳarı köklemiş* / sınamış uḳup hem bilip sözlemiş (1492)"

"negü tir eşitgil *yetilmiş yaşı* / tiriglikte ḳızraḳ bütün çın kişi (1724)"

"negü tir eşitgil bu *kökçin* saŋa / muŋaḍmış muŋıŋa yara ay toŋa (2818)"

"negü tir eşitgil *örüŋ başlıġ er* / ajunuġ ḳarıtmış uzun yaşlıġ er (3012)"

"negü tir eşitgil *örüŋ başlıġ er* / ajunuġ keçürmiş uzun yaşlıġ er (5085)"

Bilgili olmanın yanı sıra akıllı olmanın önemine de vurgu yapılmıştır. *Uḳuşluġ sözi* (akıllının sözü) ve *uḳuşluġ tili* (akıllının dili) kişileştirilerek kullanılmıştır. Akıllının sözü inciye benzetilirken akıllının dili mana yolunu açar ve her sözün temelini oluşturur;

"negü tir eşitgil *uḳuşluġ sözi* / uḳuşluġ sözi körse yinçü tözi (2153)"

"negü tir eşitgil *uḳuşluġ tili* / uḳuşluġ tili açtı maʿni yolı (2521)"

"negü tir eşitgil *uḳuşluġ tili* / ḳamuġ neŋke yaŋzaġ bu ol söz ulı (4983)"

"negü tir eşitgil *uḳuşluġ sözi* / bu söz işke tutsa tap ol ay ḳozı (5843)"

Akıllı insan, insanların başıdır, sakindir ve sözü bilerek söyler, bundan dolayı onun sözüne göre hareket etmek gerekir;

"negü tir eşitgil *uḳuşluġ* bilip / saŋa sözledi söz biligdin alıp (490)"

"negü tir eşitgil *uḳuşluġ* bilir / bu söz işke tutsa kör asġı alır (1146)"

"negü tir eşitgil *uḳuşluġ kişi* / uḳuşluġ kişi ol kişide başı (2874)"

"negü tir eşitgil *uḳuşluġ* saŋa / bu söz işke tutġıl ay bilgi kiŋe (4553)"

Akıllı kişi, eceli gelmeden ölümün ne olduğunu bilen ve bu bilinçle yaşayan, halk arasında seçkin ve bilgili olandır;

"negü tir eşitgil *ögi yetmiş er* / ölümüg ölürde oza uḳmış er (1475)"

"negü tir eşitgil *uḳuşluġ yig er* / buḍunda talusı biliglig beg er (2117)"

Bazı beyitlerde ise sahip oldukları bilgi, akıl ya da tecrübe ile bir işte/alanda uzmanlaşan ve o işi kendine meslek edinen tanıklardan söz edilmiştir. Bunlar *sart* (tüccar), *otaçı* (hekim), *muʿabbir* (rüya tabircisi), *şiʿr/beyt ayġuçı* (şair) şeklindedir.

Tüccarlar kendi kârı için dünyayı dolaşan ve servet sahibi olan, mala-mülke fazlasıyla aşina olan kişilerdir. Bundan dolayı metinde genellikle hazinedarın hem görevinde hem de insanlığında nasıl olması gerektiğini söyler;

"negü tir eşitgil bu *sartlar başı* / ajun tezginip neŋke tegmiş kişi (2745)"

"negü tir eşitgil bu *sartlar başı* / öz asġın tilep dünya kezgen kişi (3002)"

"negü tir eşit emdi *sartlar başı*/ ajun tezginigli ḫıtay arḳışı (5754)"

Hekimler ise insanın tabiatı/mizacı hakkında genel bilgi veren, hastalıklar ve tedavileriyle ilgili nasihat eden kimselerdir;

"negü tir eşitgil *otaçı sözi* / munıŋ maʿnisi uḳ tirilgil ḳozı (4631)"

Rüya tabircileri ise rüyaların anlamlarına dair yorumlar yapan, iyi-kötü şeklinde açıklayan ve rüya görüldüğünde ne yapılması gerektiğiyle ilgili bilgiler veren kişilerdir. Metinde rüya tabiri bir ilim olarak nitelendirilir ve Ögdülmiş ile Odgurmış arasında geçen rüya yorumlama bölümleri de vardır;

"negü tir eşitgil *muʿabbir ḥakim* / ayıtġu kerek er tüşer erse kim (6020)"

Toprak'a göre Yusuf Has Hacip, şiʿr ayġuçı (şiir söyleyici), beyt ayġuçı (beyit söyleyici) sıfat gruplarından oluşan aktarım yapılarından sonra, mutlaka veciz bir söz, deyim, atasözü veya şiirini eserinin inandırıcılığını okuyucu üzerindeki etkisini artırmak için tercih eder. Bu dikkat çekme yapılarının ardından verilecek örnek söz veya şiirin "okunup anlaşılmasının ve faydasının önemi" de ayrıca vurgulanır (Toprak, 2022, s. 12). Şairler, sözü mana ile birlikte dizen ve metinde çeşitli konulara yönelik doğrudan emir verme yetkisine sahip olan kişilerdir;

"negü tir eşitgil bu *şiʿr ayġuçı* / sözüg maʿni birle tizip ḳoḍġuçı (1620)"

"negü tir eşitgil bu *şiʿr ayġuçı* / ikigü yaraşsa asıġ yir tuçı (3211)"

"negü tir eşitgil bu *beyt ayġuçı* / oḳıġıl açılġay taşı hem içi (2657)"

"negü tir eşitgil bu *beyt ayġuçı* / eşitgil munı sen aya bilgüçi (2922)"

Bilgi ve akıl yalnızca ideal bir insanda olması gereken kavramlar olarak kullanılmamış, aynı zamanda yeri geldiğinde buyurucu niteliğiyle öne çıkmıştır. Bu iki kavram hem devletin hem de bireyin sahip olması gereken yetkinlikler arasında ilk sırada gelmektedir. Buyurucu güç olarak kullanılan bilginin ve aklın, devlet yönetiminde söz sahibi olan siyasi otoritelerden farkı yoktur. Kutadgu Bilig'e göre iyi seçimler yapmak için akıllı, iyi şeyler başarmak için de bilgili olmak gerekir. Devlet yönetiminde de beylerin sahip olması gereken yetkinlikler arasında bilgili ve akıllı olmak ilk sırada gelir.

Siyasi ve İdari Otoriteler

Kutadgu Bilig ideal devlet ve yönetimin nasıl olması gerektiğiyle ilgili öğütler veren bir siyasetname olarak kaleme alınmıştır. Kutadgu Bilig'de pendname ve siyasetname eserlerinde görülen pratik tavsiye ve öğütlerin yanında ahlak felsefesinden siyaset felsefesine, sosyal teoriden epistemolojiye, hatta metafiziğe kadar geniş bir alan hakkında konuşulmaktadır. Eserin ilk planda en üst düzey devlet idarecilerine yazılmış olması ve devletin nasıl yönetileceğine, insan tiplerine ve bu tiplerle nasıl ilişki kurulacağına varıncaya kadar hakana ayrıntılı bir içerik sunulması, söz konusu eserde Yusuf Has Hâcib'in siyasal bağlamda bir bilgiyi göz önünde bulundurduğunu göstermektedir (Türker, 2019, s. 228-29). Kutadgu Bilig'de siyasi öğütlerin yanı sıra devletin ve yasanın özünü anlatmak, yönetim felsefesini ortaya koymak amaçlanmıştır. Devlet yönetimindeki hiyerarşik düzenin nasıl olması gerektiğine dair direktifler verilen eserde, idealize edilmiş bir yönetim şemasının oluşturulması esas alınmıştır. Dilâçar, Balasagunlu Yusuf'un Kutadgu Bilig'i yazarken yasa ve yönetim alanında eski Türk geleneklerine sıkı sıkıya bağlı kaldığını ve eserini bir törü ve yasa kitabı olarak yazdığını aktarmıştır (Dilâçar, 2020, s. 29). Bundan dolayı eserin temelini *köni törü* (doğru yasa) oluşturmuştur ve adaletli olup doğru yasayla yönetmek, geleneğin izini sürmek hedeflenmiştir.

Negü tir eşit(gil) ifadesinden sonra tanıklanan siyasi ve idari otoritelerin Türk yönetim sistemi tarihinde önem teşkil eden şahsiyetlere atıfta bulunması dikkate değerdir. İnan, Yusuf Hâs Hâcib'in İslâm'dan önceki Türk düşünürlerini çok iyi bildiğini; eski devrin Türk büyüklerinden, hekimlerinden, kumandanlarından pek çok vecizeler, tavsiyeler ve nasihatler naklettiğini ama bunların adlarının verilmediğini yalnızca kabile veya mesleklerine işaret edildiğini aktarmıştır (İnan, 1991, s. 39). Konuyla ilgili olarak Barutcu Özönder'in tespitleri önemlidir:

Yûsuf, eserinde öğütlerini veya mesajlarını, daha doğru olarak hükümdarlık kutuna dair bilgilerini çoğunlukla *ḫan, beg, buyruḳ, erkin, atlıġ* 'ileri gelen', *biliglig* 'bilgili' sırasındaki atalara söyleterek bu Türk hükümranlık bilgilerini güçlendirme, böylelikle daha etkili olma yolunu seçmiştir. Ayrıca sözlerine atıf yapılanların kimler olduğu veya eser kurgusu içinde yaratılmış kahramanlar olup olmadıkları bilinmiyor, ancak hem onlara söyletilen sözlerin içeriğine hem de bu ad ve sanları üzerlerinde bulunduranların Türk yönetim örgütlenmesi içindeki yerlerine bakıldığında, bu sözlerin XI. yüzyıl Türklüğünün sosyal ve siyasî-idarî hayatının kökleri ile ilgili fikir verecek değerdedir (Barutcu Özönder, 2017, s. 23).

Metinde *Negü tir eşit(gil)* ifadeli beyitlerde yer alan siyasi ve idari otoritelerin adı *Toŋa Alp Er* dışında doğrudan geçmez, bu tanıklar *Ötüken begi, böke yawġusı, ıla atlıġı, ıla beg sözi, ıla sır teŋi, ıla erkini, il kend begi, uluġ kend begi, uç ordu begi, uç ordu ḫanı, bügü bilge beg, bügü ilçi beg, ajunçı beg er, buḍun begi, törülüg kişi, bilge öge, sü başlar er, yaġıçı kür er* şeklindedir.

Bu beyitlerin şüphesiz en dikkat çekeni ise Toŋa Alp Er'in tanıklandığı örnektir. Barutcu Özönder'e göre Yûsuf, Toŋa Alp Er'i "Tejik"lerin Afrâsiyâb diye adlandırdıkları dünya hükümdarı ile eşleştirir ve onu dünya beyleri arasında en iyileri olarak gördüğü Türk beylerinin içinde adı en iyi bilineni ve ünlüsü olarak bildirir (Barutcu Özönder, 2017, s. 21). Dolayısıyla Türk tarihindeki önemli bir şahsiyetin otorite gücünden yararlanılarak onun ağzından nasihat verilmesi dikkate değerdir;

"negü tir eşitgil *toŋa alp erig* / bilip sözlemiş kör bu öt saw erig (5861)"

Başka bir beyitte ise tecrübeli ve sözü düşünerek söylemiş olan *Ötüken begi* tanıklanmıştır. Yûsuf'un bir hükümdar neslinin nasıl çıkıp sürdürülebileceğine dair sözleri *Ötüken begi*'ne söyletmesi onun Aşina sülalesinin *Ötüken* ile olan tarihsel bağını bilgi olarak sakladığının bir işareti olarak da anlaşılabilir. (...) "Sözünü sınayarak ve aklına başvurarak söyleyen" biçiminde nitelenen *Ötüken begi*'ni Yûsuf bir referans olarak almış ve hükümdara onun "söylediklerini dinlemesi"ni öğütlemiştir (Barutcu Özönder, 2017, s. 22-24). Metinde Ötüken beyinin kimliğini bildiren bir referans olmasa da sözüne güvenilen, hikmet sahibi ve siyasi bir otorite olarak tanıklandığı kesindir;

"negü tir eşitgil *ötüken begi* / sınap sözlemiş sözni yetrüp ögi (1962)"

Bir diğer tanık ise beylik makamından sonra en yüksek statüde olan ve halk tabakasından yetişen *yawġudur.* Örneklerde *böke yawġusı* olarak tanıklanan bu ifadede *yawġu,* "büyük yılan" anlamındaki *böke* sözcüğüyle tanımlanmıştır. Korkutucu, ürkütücü ve bazı türleri zehirli olan yılanın, yönetici kimlikli birini nitelemesi sahip olunan otoriteyi daha ciddi ve katı bir zemine taşımıştır. Bu kişi aklı ile dünyaya şöhretini yaymıştır;

"negü tir eşitgil *böke yawġusı* / uḳuş birle yaḍmış ajunḳa küsi (5043)"

"negü tir eşitgil *böke yawġusı* / bayusa baş egmez buḍun yuwġası (5523)"

Metindeki diğer tanıklar ise *ıla atlıġı, ıla beg sözi, ıla sır teŋi, ıla erkini* şeklindeki otoritelerdir ve bunlardaki ortak nokta ise Ila yeridir. Ila sözcüğü, Dîvânu Lugâti't-Türk'te "Türk diyarının Ceyhun'u sayılan, iki kıyısına Yağma ve Toḫsılarla Çigillerin bir kısmının yerleştiği nehir" olarak geçer (Ercilasun & Akkoyunlu, 2018, s. 656). Bu otoriteler; şöhret kazanmış, namlı ve yönetimde adap-erkân bilen, öğütlerine uyulması gereken şahsiyetlerdir;

"negü tir eşitgil *ıla atlıġı* / tapuġun beḍümiş kişi ḳutluġı (841)"

"negü tir eşitgil *ıla beg sözi* / sözi maʿnisi ol sözüŋke tözi (1779)"

"negü tir eşitgil *ıla sır teŋi* / idi eḍgü yaŋ bu bitig söz yaŋı (2696)"

"negü tir eşitgil *ıla erkini* / tapuġçı törüsin ayur kör anı (4752)"

Metinde *il kend begi, bügü il begi, uluġ kend begi* sanlarında başka tanıklar da vardır. Memleket, il yöneten bu beyler aklın ve bilginin ne demek olduğunu bilen, halkın başında bulunan ve insanların iyisi olan, devleti idare eden ve her türlü işe aklı eren şahsiyetlerdir;

"negü tir eşitgil bu *il kend begi* / uḳuşḳa biligke yetürmiş ögi (216)"

"negü tir eşitgil bu *il kend begi* / ajun başlap ilke yetilmiş ögi (3460)"

"negü tir eşitgil *bügü il begi* / budun başlaġuçı kişide yigi (1076)"

"negü tir eşitgil *uluġ kend begi* / ḳamuġ iş içinde yetürmiş ögi (5354)"

Beyitlerde tespit edilen başka tanıklar ise *uç ordu begi, uç ordu ḫanı* olarak geçer. Bu beyler ve hanlar sözü bilerek ve anlayarak söyleyen, halk arasında seçkin ve insanların doğrusu olan, hakikatli sözleri her tarafa yayılan kişilerdir;

"negü tir eşitgil *uç ordu begi* / bilip sözlemiş sözke yetrüp ögi (1594)"

"negü tir eşitgil *uç ordu ḫanı* / buḍunda talusı kişide çını (2966)"

"negü tir eşitgil *uç ordu ḫanı* / tözü ilke yaŋzap söz aymış köni (3815)"

"negü tir eşitgil *uç ordu ḫanı* / at eḍgü tile ay ölügli ḳanı (5569)"

Bunlardan başka *bügü bilge beg, bügü beg* olarak tespit edilen otoriteler de vardır. Devletin temelini atan, hakim ve alim olan beylerin sözüne göre hareket edilmesi beklenir;

"negü tir eşitgil *bügü bilge beg* / bu söz işke tutsa saŋa bolġa yig (2513)"

"negü tir eşitgil *bügü beg tili* / bu beglik işiŋe ol urmış ulı (3029)"

Öte yandan metinde *buḍun başçısı, buḍun begi* şeklinde tanıklanan otoriteler ise halkın başında bulunan ve halkı idare eden, her işi araştırdıktan sonra yapan, memlekete adaleti ile şöhretini yayan, akıllı ve anlayışlı kişilerdir. Bunun yanı sıra halkı idare eden bir bey ise *ajunçı beg er* şeklinde tanıklanmıştır;

"negü tir eşitgil *buḍun başçısı* / törü birle ilde yaḍıġlı küsi (5287)"

"negü tir eşitgil bu *buḍun begi* / sınap sözlemiş sözni yetlip ögi (6138)"

"negü tir eşitgil *ajunçı beg er* / buḍun başlaġuçı biliglig yig er (2602)"

Önemli bir tanık ise iyi ve kötüyü tecrübe eden *ilçi başı* (hükümdar) şeklinde geçmektedir. Diğer tanıklar ise alim ve hakim olan, memleketi idare eden, idare işinde yol gösteren *ilçi bügü, bügü ilçi beg* olarak karşımıza çıkmaktadır;

"negü tir eşitgil ay *ilçi başı* / sınap eḍgü isiz keçürmiş yaşı (4197)"

"negü tir eşitgil kör *ilçi bügü* / bügü sözlerin bulsa aş teg yigü (2424)"

"negü tir eşitgil *bügü ilçi beg* / bu beglik işini bilir yolçı beg (5250)"

Bir başka otorite ise *törülüg kişi* (kanun adamı), *törü birgüçi* (kanun koyan) şeklinde tanıklanmıştır. Kanun adamı yasa koyan, yasayı yönetmekle yükümlü olan, her yerde itibar gören, akıllıların başı olarak nitelendirilir;

"negü tir eşitgil *törülüg kişi* / törülüg kişi boldı il tör başı (2196)"

"negü tir eşitgil *törülüg kişi* / otundın yıramış uḳuşluġ başı (4290)"

"negü tir eşitgil *törü birgüçi* / törü birle beglik işin itgüçi (4082)"

Bu başlıkta şimdiye kadar emrin asıl kaynağı olan, elinde doğrudan emir verme yetkisini bulunduran hükümdar, bey gibi otoritelerden söz edilmiştir. Bu kişilerin otorite yetkisi kendilerine doğrudan töre ile verilmiştir. Bunun yanı sıra kendilerine üst iradeden gelen yetkiyle hareket eden, emri ileten, uygulatan ya da sadece uygulayan kişiler de vardır. *Negü tir eşit(gil)* ifadeli örneklerde bunlar *öge* (danışman), *sü başlar er* (ordu komutanı), *yaġıçı kür er* (asker-savaşçı), *tapuġ ḳılġuçı* (hizmetçi) olarak tespit edilmiştir. Dikkat edilmesi gereken nokta ise danışman, ordu komutanı, asker-savaşçının hem üst tabakadan emir alabilmeleri hem de alt tabakaya emir verebilmeleridir, ancak hizmetçi kategorisi doğrudan emir alıp bunu uygulamakla yükümlüyken yönetim şemasında başkasına emir verebilmesi çok düşük bir ihtimaldir. En alt tabakada bulunan hizmetçilerin kademelerine göre kendi aralarında birbirlerine emir verebilme durumları olabilir.

Bilge öge ve *kiŋeşçi öge* olarak geçen danışmanlar hükümdara her konuda yol gösteren ve onunla önemli istişarelerde bulunan, çok akıllı kişilerdir;

"negü tir eşit emdi *bilge öge* / biligsiz uḳup emdi boynuŋ ege (1754)"

"negü tir eşitgil *kiŋeşçi öge* / kiŋeşte töker begke yünçü üge (2935)"

"negü tir eşitgil *öge buyruḳı* / unıtma munı sen biti hem oḳı (2941)"

Sü başlar er (ordu komutanı) ise ordunun başında bulunan, gerektiğinde hayatını feda eden ve beyin emirlerini yerine getiren kimselerdir;

"negü tir eşitgil bu *sü başlar er* / tiriglik ıdıp beg işin işler er (5461)"

Ordudaki *yaġıçı kür er, urup yigli er, yaġı sançmış er, ḳarışġan kür er, yaġılıġ kişi, yaġılamış er* şeklinde tanımlanan askerler ise düşmanı yenen, cesur, savaşan ve hayatını bununla kazanan, dayanıklı ve yiğit kişilerdir;

"negü tir eşitgil *yaġıçı kür er* / bu saḳlıḳ bile öz yaġısın urar (2019)"

"negü tir eşitgil *urup yigli er* / urup al ay alp er yana erke bir (2052)"

"negü tir eşitgil *ḳarışġan kür er* / seringil seringen yaġısın urar (2379)"

"negü tir eşitgil *yaġılıġ kişi* / yaġı birle urşu tükemiş yaşı (3400)"

"negü tir eşitgil *yağılamış er* / yağısı özele elig bulmış er (4261)"

Tapuġ ḳılġuçı, tapuġ ḳılmış er gibi hizmet etmekle görevli olanlar ise hizmetinden dolayı saadet atına binen, hizmeti sayesinde dileğine kavuşan, töreye göre kapı işlerini düzenleyen, hizmetiyle beyden takdir gören kişilerdir;

"negü tir eşit bu *tapuġ ḳılġuçı* / tapuġ birle devlet atın mingüçi (1608)"

"negü tir eşitgil *tapuġ ḳılġuçı* / törü birle başlap ḳapuġ tüzgüçi (4170)"

"negü tir eşitgil *tapuġ ḳılmış er* / tapuġ birle begde aġır bolmış er (2569)"

"negü tir eşitgil *tapuġ ḳılmış er* / tapuġ birle arzu tilek bulmış er (946)"

Siyasi ve idari otoriteler emretme yetkisinin doğrudan kendilerine verildiği, devlet yönetiminde söz sahibi olan hükümdar ve beylerden; aynı zamanda devlet hiyerarşisinde başkasından emir alıp alt tabakalara emredebilen ve sadece emir alıp bunu uygulamakla görevli olan tanıklardan oluşur. Etkili bir devlet yönetimi için hiyerarşideki tüm tabakaların birbiriyle uyum içinde olması, emirlerin uygulanması ve böylece ideal bir devlet düzeninin oluşturulması gerekir. *Negü tir eşit(gil)* ifadeli örneklerde siyasi-idari otoritelerin buyrum gücü ön plandadır. E*şit(gil)* "Dinle!" emrinden sonra tanıklanan bu otoritelerin konuyu ciddileştirmesi, amaçlanan sonuca ulaşmada daha başarılı olmaları beklenir.

Ahlaki ve Manevi Otoriteler

Kutadgu Bilig'de ideal bir insanın sahip olması gereken huy, davranış biçimi ve ruhsal nitelikler detaylıca işlenmiştir. Her şeyden evvel kişinin iyi ve güzel ahlaka, erdeme sahip olması onu üstün kılan en önemli özelliklerdendir. Eserde siyaset ve ahlak kavramlarını birbirinden bağımsız olarak düşünmemek gerekir. Nitekim siyaset yapan, devlet yöneten kişinin temelinde de iyi ahlaklı olma kıstası yatar. İyi ahlaka sahip olmayan bir hükümdarın/beyin devleti hakkıyla yönetmesi, en başta da adaletli olması beklenemez. Kişinin sahip olduğu sağlam karakter, iyi huy ve davranış biçimi, güçlü maneviyatı hayatının her alanına nüfuz eder. Kutadgu Bilig'de kişilerin iyi erdemlere sahip olması sıkça öğütlenir. İyi bir erdemle donanmayan kimse, ne kadar üst mevkide olursa olsun hep yarım kalır; onun tamama ermesi güzel meziyetlere bürünmesiyle olur.

Köni ḳılḳlıġ er, erdemlig er (iyi huylu ve erdemli kişi) arzu ve dileğine ulaşır, dünyanın bütün nimetlerine nail olur. *Uwutluġ, ḳılḳı arıġ, ḳılınçı silig, ḳılḳı amul* (hayâ sahibi, yumuşak ve temiz huylu, sakin yaradılışlı kişi) daima akıllıca ve merhametle hareket eder;

"negü tir eşitgil *köni ḳılḳlıġ er* / köni ḳılḳı bolsa ajun bütrü yir (2863)"

"negü tir eşitgil kör *erdemlig er* / bu erdem bile er tilek arzu yir (3420)"

"negü tir eşitgil *uwutluġ* tüzün / saŋa ötler emdi baġırsaḳ özün (2204)"

"negü tir eşitgil ay *ḳılḳı arıġ* / bu ödlek oḳı birle köŋli balıġ (5430)"

"negü tir eşitgil ay *ḳılḳı amul* / bayat ḳullarıŋa baġırsaḳ köŋül (6261)"

"negü tir eşitgil *ḳılınçı silig* / uḳuş birle işke yetürmiş elig (6330)"

Merhametli ve samimi olmak, insanlığın başıdır ve bu kişilerin diliyle gönlü birdir. *Baġırsaḳ kişi* (merhametli kişi) akrabalarına ve yakınlarına karşı daima sevecendir, takva sahibidir;

"negü tir eşitgil *baġırsaḳ kişi* / baġırsaḳlıḳ ol kör kişilik başı (1357)"

"negü tir eşitgil *baġırsaḳ kişi* / baġırsaḳlıḳı kör sözine tuşı (5543)"

"negü tir eşitgil *baġırsaḳ sözi* / bu söz işke tutġıl ay ajun tözi (2758)"

"negü tir eşitgil *baġırsaḳ ḳadaş* / yaḳınlıḳ ulaġlı köŋüldeş adaş (3299)"

Alçaḳ amul, kişi alçaḳı olanlar alçak gönüllülüğü, dilin kısa tutulmasını, ölçülü ve düşünerek konuşmayı nasihat ederler;

"negü tir eşitgil kör *alçaḳ amul* / ne eḍgü bolur erke ḳoḍḳı köŋül (2231)"

"negü tir eşitgil *kişi alçaḳı* / köŋül til kiçig tut ay er ḳıwçaḳı (2477)"

Kişilerden beklenen diğer erdemler ise *vefalıġ kişi, tusulur kişi, köŋli yaḳın* (vefalı, faydalı ve cana yakın) olmaktır. Vefalı ve başka insanlara faydalı olmak, insanlığın başı olarak nitelendirilir;

"negü tir eşitgil *vefalıġ kişi* / vefa ol kişike kişilik başı (2040)"

"negü tir eşitgil *tusulur kişi* / tusulur kişi ol kişide başı (5729)"

"negü tir eşitgil ay *köŋli yaḳın* / kişilik ḳılıġlı baġırsaḳlıḳın (5795)"

Köni sözlüg er, köni köŋli tüz (doğru sözlü, dürüst gönüllüler) olanlar ise bütün davranışıyla iyiliği benimseyen ve erkenden bunları kendine huy edinen kişilerdir;

"negü tir eşitgil *köni sözlüg er* / kiçigde oḍunmış yiti közlüg er (1369)"

"negü tir eşitgil *köni köŋli tüz* / köŋül til ḳılınçı ḳamuġ ḳılḳı uz (5509)"

Kişi eḍgüsi (iyi kimse) ise akıl ve anlayış sahibi, iyilik ile nam ve şöhret kazanmış, nişanesi insanlık olandır ve doğrulukla bilinir;

"negü tir eşitgil *kişi eḍgüsi* / ḳalı teŋlemiş teg uḳuş belgüsi (2838)"

"negü tir eşitgil *kişi eḍgüsi* / bu eḍgü bile yaḍmış atı küsi (3429)"

"negü tir eşitgil *kişi eḍgüsi* / kişilik bolur çın kişi belgüsi (5787)"

"negü tir eşitgil *kişi eḍgüsi* / könilik bile ḫalḳḳa yaḍmış küsi (5891)"

Közi toḳ kişi (gözü tok) ise cömertlerin başı ve insanlıkta en zengin kişilerdir; bunlar cimri olanlara yol gösterirler;

"negü tir eşitgil *közi toḳ kişi* / tuz etmek iḍisi aḳı er başı (1191)"

"negü tir eşitgil *közi toḳ kişi* / közi toḳ kişi boldı baylar başı (2614)"

"negü tir eşitgil *közi toḳ kişi* / bu köz toḳluḳı ol bu baylıḳ başı (5385)"

Kişi öḍrümi (seçkin insan) vefaya karşı vefa gösteren, insanlığa karşı insanlık eden ve hükümdarın günden güne yükselttiği kişidir;

"negü tir eşitgil *kişi öḍrümi* / kişi öḍrümi hem buḍun köḍrümi (1689)"

"negü tir eşitgil *kişi öḍrümi* / uruġ kesmegüke kisi ol emi (3372)"

Eserde dinin yasakladığı şeylerden uzaklaşıp kendini koruyan, yasaklara uyan takva sahibi kişilere yoğun atıf yapılmıştır. *Saḳınuḳ kişi* (takva sahibi) daima önde gelen, nefsini terbiye etmiş, her işinde tedbirli hareket eden, gaflet uykusundan uyanmış, maneviyatını güçlendirmiş, gönlü zengin kişilerdir. Takva sahiplerinin başı ise gerçekten helal lokma arayan ve helal yiyen insandır;

"negü tir eşitgil *saḳınuḳ kişi* / saḳınuḳ kişi ol kişiler başı (1063)"

"negü tir eşitgil *saḳınuḳ kişi* / hava birle bolmaz bütün din işi (3343)"

"negü tir eşitgil *saḳınuḳ başı* / bu dünya işindin saḳınmış kişi (3566)"

"negü tir eşitgil *saḳınuḳ başı* / ḳamuġ türlüg iştin saḳınmış kişi (4406)"

"negü tir eşitgil *ḫalal yigli er* / saḳınuḳ başı çın ḫalal tigli er (5349)"

Özin basmış er, özin tutmış er, özin bilmiş er (kendine ve diline hakim olan) rahat ve huzur içinde yaşayan, nefsini terbiye etmiş, adap ve erkân sahibi, dilini sıkı tutan, aklını arzu ve heveslerinin önüne geçirendir;

"negü tir eşitgil *özin basmış er* / hava boynı yençip özin tutmış er (3639)"

"negü tir eşitgil *özin tutmış er* / tilin bek tutuġlı bilig bilmiş er (4333)"

"negü tir eşitgil *özin bilmiş er* / ḫavasın uḳuşḳa bulun ḳılmış er (5411)"

Köŋli süzük, süzülmiş kişi, köŋli yaruḳ (gönlü ve kalbi temiz, aydınlık) olanlar her işinde dürüsttür ve Tanrı'ya gerçekten ulaşmıştır;

"negü tir eşitgil ay *köŋli süzük* / ḳamuġ iş içinde ay köŋli tüzük (3085)"

"negü tir eşitgil *süzülmiş kişi* / iḍisi bile çın tüzülmiş kişi (4795)"

"negü tir eşitgil ay *köŋli yaruḳ* / munıŋ maʿnisi kör bu sözke anuḳ (5599)"

Oḍulmış kişi, oḍunmış kişi, köŋli oḍuġ (gaflet uykusundan uyanmış) ise ölümün ne olduğunu iyice anlayan, hayatını rüya gibi geçirdiği için pişman olan ve doğru yola giren, bütün belirsizliklerden temizlenmiş, gönlü uyanmış kişidir;

"negü tir eşitgil *oḍulmış kişi* / ölümüg uḳup yetrü bilmiş kişi (1177)"

"negü tir eşitgil *oḍunmış kişi* / oḍunmışta kidin ökünmiş kişi (1398)"

"negü tir eşitgil *oḍunmış kişi* / ḳamuġ bulġanuḳtın süzülmiş kişi (3632)"

"negü tir eşitgil ay *köŋli oḍuġ* / yaġı yası tegrüp toḳımış yoḍuġ (4189)"

Ölügli tirig, ölügli ök er, ölügli kişi (ölmek üzere olanlar) ise kendi hâlinden pay biçerek nasihatte bulunan, bu dünyadan pişmanlıkla giden kişilerdir;

"negü tir eşitgil *ölügli tirig* / ölürde birip bardı öt saw erig (1447)"

"negü tir eşitgil *ölügli ök er* / ölümke ökünüp ulıġlı bek er (1514)"

"negü tir eşitgil *ölügli kişi* / ölürde ulıp yirke çalmış başı (6177)"

Kutadgu Bilig'de iyi insan olmaya ve öldükten sonra ardında iyi ad bırakmaya atıfta bulunan beyitler çoktur. İyi insan olmanın arka planında güzel bir ahlaka ve çeşitli erdemlere sahip olmak vardır. Bunlar var olduğu sürece insana ebedî saadet gelir, iyi ad bırakıp göçen kişi pişman olmaz. Bu düşünceyi *kerek miŋ yaşaġıl kerek on sekiz / özüŋ ölgü eḍgü atıŋ ḳoḍġıl iz (4818)* "gerek bin yıl yaşa, gerek on sekiz, bir gün öleceksin; eser olarak iyi ad bırakmaya çalış." *ile* özetlemek yerinde olacaktır. Kutadgu Bilig'de ahlaki ve manevi otorite, siyasi ve idari otoritelerin kaynağını ve temelini de oluşturmaktadır. Kutadgu Bilig'e göre ahlaki ve manevi erdemlere sahip olmayan kişinin devlet yönetiminde söz sahibi olması beklenemez.

Sonuç

Bu çalışmada Kutadgu Bilig'deki *Negü tir eşit(gil)* ifadesinin kiplik-otorite ilişkisine odaklanılmıştır. Palmer'in yaptığı sınıflandırmaya göre *Negü tir eşit(gil)* ifadesi yükümlülük kipliğinin ulamlarından olan *buyrum* ve onunla birlikte değerlendirilen *emir* kategorisiyle ilişkilendirilmiştir. Palmer'in tanımına göre doğrudan yükümlülük kipselleriyle ilişkili olan ve aracısız şekilde muhatabına verilen emir, en güçlü direktifleri içerir. *Negü tir eşit(gil)* ifadesinde emir ikinci kişiye yöneliktir ve yalnızca *eşit(gil)* eyleminden oluşur. Bu durum emrin en saf hâline örnektir. Bu ifadenin devamında dinleyiciye yönelik, bağlama göre şekillenen konuyla ilgili direktifler verilmiştir. Bunları veren kişiler dinleyiciye güven aşılayan, sözünü gerçekten dinlettirebilen otoritelerdir. Yusuf Has Hacib sözü başkalarına devrederek verilen direktiflerin

ciddiyetini artırmıştır, aynı zamanda metnin muhtevasına uygun olarak diyalogları da daha canlı tutmuştur.

Negü tir eşit(gil) ifadeli cümlelerdeki otorite kaynakları *Bilgi ve Akıl Temelli Otoriteler, Siyasi ve İdari Otoriteler, Ahlaki ve Manevi Otoriteler* olmak üzere üç kategoride incelenmiştir. *Bilgi ve Akıl Temelli Otoriteler* gücünü doğrudan bilgi ve akıl kavramlarından alır, bu iki kavramın önemi vurgulanırken bilgili ve akıllı insanların faziletleri dinleyiciye aktarılır. Dinleyiciden bilgi ve akılla hareket edilmesi beklenirken bunların insanda mutlaka bulunması gereken erdemler olmasına yönelik direktifler verilir. *Siyasi ve İdari Otoriteler* gücünü siyasetten ve devlet hiyerarşisinden kazandıkları ayrıcalıklardan alır. Bu kişiler bilgileri-akılları sayesinde toplumu yönettiklerini vurgulayan, adalet ve doğruluk kavramlarını yücelten, törenin önemini bilen; bunlara göre hareket edilmesi gerektiğini aktaran otoritelerdir. Onlar bu meziyetlere sahip oldukları için devlet yönetiminde etkin ve toplum önünde yüksek konumdadır. *Ahlaki ve Manevi Otoriteler* ise gücünü sahip oldukları erdemlerden, bir insanda bulunması gereken ideal niteliklerden, manevi ve ruhsal boyuttaki seçkin davranışlardan alırlar. İyi, dürüst, merhametli, vefalı, doğru sözlü, tokgözlü, takva sahibi, gafletten uyanmış olan insanlara atıf yaparak dinleyiciden de böyle olmasını beklerler.

Sonuç olarak bu çalışmada *Negü tir eşit(gil)* ifadesinin Palmer (2001) modeline göre kiplik değeri belirlenmiş ve yükümlülük kipliğinin anlam alanına dâhil edilen otorite gruplarının nitelikleri, dinleyiciden beklentileri, hangi kavramlarla kesiştikleri tespit edilmiştir. Bu otoritelerin metnin muhtevası doğrultusunda *bilgi-akıl, siyaset-hiyerarşi, ahlak-maneviyat* kavramları ekseninde şekillendiği saptanmıştır. Düşünce dünyasının sınırlarını genişleten ve dildeki derin yapının unsuru olan kiplik, yalnızca *Negü tir eşit(gil)* gibi sınırlı bir ifadenin etrafında bile çok yönlü analizler yapmaya uygun bir kavramdır. Bu art zamanlı çalışmanın Türkçe kiplik literatürüne gerekli katkıyı sunması temenni edilmektedir. Öte yandan Türk dilinin tarihî ve çağdaş dönem eserlerinin pek çoğu ise kiplik incelemelerinin yapılması için araştırmacılarını beklemektedir.

References

Arat, R. R. (1974). *Kutadgu Bilig II: çeviri*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Arat, R. R. (1991). *Kutadgu Bilig I: metin*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aslan Demir, S. (2008). *Türkçede isteme kipliği*. Grafiker Yayınları.

Barutcu Özönder, F. S. (2017). Kutadgu Bilig I zaman-mekân-konuşur: XI. yüzyılda Balasagun'dan Kâşgar'a, Balasagunlu'dan Kâşgarlı'ya. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 12-63. https://doi.org/10.32321/cutad.358071

Caferoğlu, A. (1971). Türkçemizdeki –ğıl ve –gil emir eki. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 19, 1-10.

Dilâçar, A. (2020). *Kutadgu Bilig incelemesi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ercilasun, A. B., & Akkoyunlu, Z. (2018). *Kâşgarlı Mahmud-Dîvânu Lugâti't-Türk - giriş-metin-çeviri-notlar-dizin*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ercilasun, A. B. (2020). *Kutadgu Bilig grameri -fiil-*. Akçağ Yayınları.

Erdal, M. (2004). *A grammar of old turkic*. Brill.

İnan, A. (1991). Yusuf Has Hacib ve eseri Kutadgu Bilig üzerine notlar. *Makaleler ve incelemeler II. cilt* içinde (s. 39-52). Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Johanson, L. (2021). *Turkic*. Cambridge University Press.

Palmer, F. R. (2001). *Mood and modality*. Cambridge University Press.

Rentzsch, J. (2015). *Modality in the Turkic languages: form and meaning from a historical and comparative perspective.* Klaus Schwarz Verlag.

Toprak, F. (2022). Kutadgu Bilig'in üslûbu. F. Toprak (Ed.), *Anlam bilim araştırmaları-I* içinde (s. 1-28). Pegem Akademi.

Türker, H. (2019). Yusuf Has Hacib'in ahlak ve siyaset felsefesi. M. Günenç (Ed.), *Kutadgu Bilig ve Türk-İslam kimliği* içinde (s. 224-238). İstanbul Ticaret Odası Kültür Sanat Yayınları.

Uçar, E. (2018). Kutadgu Bilig'de geçen Ötüken begi üzerine bazı tespitler. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 7(17), 106-115. https://doi.org/10.25068/dedekorkut250

Usta, Ç. (2016). Üçüncü kişiye emrin semantiği. *Bilig*, 77, 319-338.

Yaylagül Üstünel, Ö. (2020). *Edim bilimi bakış açısıyla Kutadgu Bilig*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

ETHICAL DECLARATIONS

Research and Publication Ethics

I declare that this article is an original work and was prepared in accordance with the principles of scientific research and publication ethics. The article has not been published elsewhere and is not currently under review by another journal.

All sources used in the study have been cited in accordance with academic standards. I declare that the study does not contain plagiarism, fabrication, falsification, or manipulation of data, and that the research findings have been presented in accordance with the principles of scientific integrity.

Author Contributions

The author single-handedly designed, conducted, and analyzed the study and prepared the report for this article. I have reviewed and approved the final version of the article and agreed to its publication.

Conflict of Interest

I declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

Funding

This research did not receive any specific grant, financial support, or funding from any public, commercial, or non-profit funding agencies.

Artificial Intelligence (AI) Usage Disclosure

During the preparation of this manuscript, artificial intelligence tools may have been used solely for limited purposes such as language editing, translation assistance, and stylistic improvement. Any AI-assisted translations or language corrections were carefully reviewed and verified by the author. Artificial intelligence tools were not used to generate the core scientific content, research design, analysis, or scholarly conclusions. All academic responsibility for the content of the manuscript rests entirely with the author.

Copyright and Permissions

I confirm that all necessary permissions for copyrighted materials have been obtained where required and that the manuscript does not violate any intellectual property rights.

Author Approval

I confirm that they have read and approved the final version of the manuscript and consent to its submission and publication.

ETİK BEYANLAR

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu makalenin özgün bir çalışma olduğunu ve bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hazırlandığını beyan ederim. Makale daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olup başka bir dergide değerlendirme sürecinde değildir.

Çalışmada kullanılan tüm kaynaklar akademik kurallara uygun biçimde atıflanmıştır. Çalışmanın intihal, veri uydurma, veri tahrifi veya manipülasyon içermediğini; araştırma bulgularının bilimsel dürüstlük ilkelerine uygun şekilde sunulduğunu beyan ederim.

Yazar Katkısı

Çalışmanın tasarlanması, yürütülmesi, analizi ve makalenin raporlama aşamasını tek başına yürütmüştür. Makalenin son hâlini okuyup onayladım ve yayımlanmasını kabul ettim.

Çıkar Çatışması

Bu makalenin yayımlanmasına ilişkin herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan ederim.

Finansal Destek

Bu araştırma herhangi bir kamu kurumu, ticari kuruluş veya kâr amacı gütmeyen kuruluş tarafından finansal olarak desteklenmemiştir.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Makalenin hazırlanması sürecinde yapay zekâ araçlarından yalnızca dil düzenleme, çeviri desteği ve anlatım iyileştirmesi amacıyla sınırlı ölçüde yararlanılmıştır. Yapay zekâ araçları tarafından yapılan çeviri ve dil düzenlemeleri tarafımdan dikkatle kontrol edilmiştir. Yapay zekâ araçları çalışmanın bilimsel içeriğinin, araştırma tasarımının, analizlerinin veya akademik sonuçlarının oluşturulmasında kullanılmamıştır. Makalenin içeriğine ilişkin tüm akademik sorumluluk bana aittir.

Telif Hakları ve İzinler

Telif hakkı gerektiren materyaller kullanılmışsa gerekli izinlerin alındığını ve çalışmanın herhangi bir fikrî mülkiyet hakkını ihlal etmediğini beyan ederim.

Yazar Onayı

Makalenin son hâlini okudum, onayladım ve yayımlanmasını kabul ettiğimi beyan ederim.